



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Regvla Morvm Sive Tractatvs Bipartitvs De Sufficienti Ad
Conscientiam Rite Formandam Regvla In Quo Usus
Cujusvis Opinionis Practice Probabilis Convincitur Esse
Licitus**

Terillus, Antonius

Leodii, 1678

Quæst. LIV. Vtrùm, & qua ratione pars tutior in dubiis sit eligenda?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77827)

QUÆSTIO QUINQUAGESIMA- QUARTA.

Virum, & qua ratione pars tutior in dubiis sit eligenda?

1. **C**ONTROVERSIAM hanc ex professo tractat Celladeus lib. 4. a quæst. 8. inclusivè ad 14. exclusivè, ubi multa contra benignam sententiam, ac ipsam veritatem congerit. Meum erit cum comitari, atque ejus errores, more meo, postis assertionibus redarguere.

ASSERTIO PRIMA.

In omni dubio practico tutior pars ex præcepto tenenda est.

Dubium practicum quid?

2. **D**ECLARATUR assertio, in qua omnes conveniunt. Dubium practicum tunc est, quando homo dubitat de aliqua actione; utrum sit vel non sit peccatum, seu contra legem, & non habet rationem, per quam, dubio deposita, credat rem esse licitam. In hoc casu dicimus, unumquemque obligari ad partem tutiorem amplectendam. Pars autem tutior est illa, in qua nullum esse potest peccatum. Hæc est pars tutior quoad se; illa autem est pars tutior quoad nos, in qua nullum peccati periculum apparet. Celladeus eam etiam partem tutiorem appellat, in qua est minus malum seu peccatum quam in parte opposita. Sic quando occurrit necessitas materialiter violandi duas leges, pars tutior est quæ minus malum continet. Verum hæc ejus acceptio non minus falsa est, quam singularis; quia in eo casu neutra pars est tuta quoad nos. Cum enim duæ leges exigentes contraria pro iisdem circumstantiis non existant, certum est, unam tantum legem urgere pro tali circumstantia. Non constat autem potius unam quam alteram ex illis vigere. Ergo de nulla dicere possumus, quod hæc sit tutior, quia fortasse non illa sed solum opposita lex existit, & verè violatur. Itaque in tali casu neutra pars est tuta, ut patet. Ergo neutra est tutior. Non tamen nego alteram esse præferendam quoad nos, sed illa non præfertur titulo sequendi partem tutiorem, sed ex alio principio notissimo, scilicet, quod ex duobus malis collectivè inevitabilibus minus sit eligendum. His pro intelligentia quæstionis præmissis.

Tutior pars semper tenenda est in dubio practico.

3. Probatur 1. ex Apostolo ad Rom. 14. *Omne quod non est ex fide peccatum est.* Sensus est, omne quod non sit ex persuasione conscientie dictantis rem esse licitam est peccatum, ut communiter exponitur. At nulla ejusmodi fides elicitur, stante dubio practico. Ergo, &c.

Probatur 2. ex 3. *Eccles. Qui amat periculum peribit in illo.* Atqui amat periculum, qui in dubio

mali operatur, quia temerè se exponit periculo offendendi Deum, & quidem ipsemet clarè advertit periculum, atque vel explicitè & formaliter, vel implicitè & virtualiter judicat illud adesse, cum nullum habeat judicium de honestate operis, sed actu de illa dubitet. Ergo voluntariè eligit periculum. Ergo perit in illo, & peccat.

Probatur 3. ex multis locis Juris Canonici, potissimè verò ex cap. ad audientiam, ex cap. significasti 2. & ex cap. Petitio sua; de homicidio, ubi aut expressè traditur, aut supponitur, quod in dubio pars tutior sit tenenda. At hoc si ullibi locum habet, habet illum maximè in casu præsentis, quando homo est practicè dubius de honestate sui operis. Ergo, &c.

4. Probatur 4. ratione. Lumine naturæ notum est, quod nemo ponere possit operationem, de qua dubitat an sit offensa Dei, quin Deum Deique legem parvi faciat, & quodammodo contemnat. At omnis Dei divinæque legis contemptus est peccaminosus. Deus enim summus sui honoris zelator est, & in nullo contemni ac offendi vult, quamvis minima ejus offensa maxima secum bona ferat. Ratio est. Quia Deus bonorum nostrorum non eget; ideoque ob nullum bonum suo honori cedit; sed semper vult summum sibi respectum deferri, utpote quo infinitè dignus est. Hanc Dei dignitatem qui considerat, simulque reflectit Deum bonis nostris non egere, sed omnia respectu illius momento statera comparari, ac verissimè nullius momenti esse, statim percipiet, jure naturæ illicitum esse, quod quis, stante dubio practico, partem minus tutam eligat, quia Deum Deique offensam parvi pendit. Datur ergo lex reflexa certa & indubitata, quod in dubio practico de offensa Dei tutior pars semper sit tenenda. At in amicitia humana lex illa reflexa non videtur esse tam universalis, cum in aliquo casu talis actio non possit verti contemptui, sed potius æstimationi ac amoris amici, ut fufius ostendi in quæstione 18. de conscientia probabili. Alia non affero in re tam certa.

ASSER-

ASSERTIO II.

Ex hac doctrina de dubio practico non sequitur, illicitum cuique esse ex duabus opinionibus aequè probabilibus sequi minus tutam, quamdiu paritas illa ab operante admittitur.

ri, & periculum, quod alioquin ab operante timebatur, judicialiter ac bona fide à sua conscientia removet. Ergo ex doctrina allata de dubio non sequitur, utum opinionis aequè probabilis directè, sed minus tutæ, esse illicitum.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

7. OBJICIT primò, vel potius petes, an intersit in dubio legem reipla ac materialiter violari, an non? Rursus petes, an aliquem se talis violationis periculo exponere sit amare periculum, an non? Si neges, contra est, quia inde sequeretur, operantem in dubio non peccare, quia nulli periculo, quod intersit, se committit; & si legem violat, violatio illa est solum materialis. Si affirmes, idem debes dicere de usu opinionum, quando illæ sunt aequè probabiles, nam per aequalitatem illam opinionum non magis habetur legem illam non adesse, quam per conscientiam practice dubiam. Ergo eadem est ratio excusans vel aggravans in utroque casu.

Confirmatur. Regula operandi, fundata in aequalitate opinionum, est regula, quæ ex se non magis habet conformari cum lege quam ab illa discordare, & in opinione minus probabili, habetur magis discordare. Et tamen per te hæc regula sufficit ad honestatem. Ergo Conscientia practice dubia erit regula sufficiens ad honestatem, quia illa est eodem prorsus modo indifferens, nec aliud malum habet, quam istam indifferenciam. Ergo utrobique par ratio, par temeritas, vel certè par non temeritas. Ita Celladeus §. 3.

Respondeo 1. Objectionem ad rem non facere, quia nos solum loquimur, pro casu, in quo vi considerationis reflexæ, deposito dubio concludimus opus esse licitum. Ergo obiectio non impedit opinionem benignam, sed imaginatur & fingit adversarium, ubi non est.

8. Respondeo 2. Objectionem istam fundari in æquivocatione legis verè exerentis vim legis, & legis vocaliter dictæ, quæ vim suam non exerit, nec obligat. Ut hoc constet, peto à Celladeo de qua lege loquatur, quando interrogat, an, quando homo operatur in dubio, intersit legem materialiter violari an non? Loquitur de lege illa dubia, an de aliqua alia non dubia? Si de lege dubia, & veritati & sibi etiam ipsi contradicit. Veritati quidem, quia lex illa respectu operantis est solum lex vocaliter dicta, nec ullam habet vim arctandi aut obligandi, cum non magis obligemur in illo casu, si lex illa existat, quam si non existat. Aequè enim peccat homo operans in dubio practico, sive lex dubia existat, sive non existat. Atqui lex dubia non existens non potest exercere vim legis, & verè arctare conscientiam. Ergo neque lex dubia, quamvis existat; quia non magis applicatur potentis animæ, quam lex non existens. Itaque qui operatur in dubio peccat, non quia violat legem dubiam, quæ absque dubio sæpissimè non existit, & ideo violari non potest, cum nequeat obligare; sed quia violat legem reflexam certam & indubitatar, quæ actu existit, atque vires legis obligat exerit. Hæc lex est voluntas, qua Deus prole, ne operemur partem minus tutam, stante dubio practico, & innotescit nobis per lumen naturæ, quo veritas hæc manifestatur; Turpe est operari, dum dubitamus an actio sit mala, seu materialiter contra legem apparentem, sive illa lex

Aequalitas 5. probabilis agnita dubium inducit si non utamur discernu refertur, aliter non.

Auctores quos citat, aliter loquuntur quam ipse sentit.

Aequalitas motivorum directè probanti non infert dubium practicum.

Obiectio 1.

Non tangit difficultatem.

Æquivocat legem grammatice sumptam cum lege obligante.

Operans in dubio non peccat ob violationem legis dubiæ, sed certæ.

verè existat, sive non existat. Idem valet de illo alio principio; Omne quod non est ex fide peccatum est, lex enim illa reflexa per hujusmodi principia innotescit. Itaque si Celladeus loquatur de lege illa dubia, velitque illam propriè nos obligare, & à nobis propriè violari, veritati repugnat, atque unà sibi contradicit, nam lex Dei in se existens, (ut ipsemet in initio *quest. 9. hujus libri* pleno ore fatetur,) est regula nostrorum actuum. Hoc verum est, sed inde subsumo. Ergo lex dubia non est regula nostrorum actuum, quia illa sæpe non est lex Dei in se existens. Et tamen tunc peccamus, & consequenter violamus legem verè existentem. At quænam est illa? Non directa, quæ sub dubio proponitur & sæpe non est. Ergo reflexa, de qua loquutus sum. Cæterum eadem est ratio de lege existente, quia existentia illa non magis concurrat ad culpam, quàm non existentia, quamdiu proponitur sub dubio. Ac proinde illa existentia non magis regulat actiones nostras, quàm non existentia illius eadem regularet. Ergo lex illa dubia sive existat, sive non existat, non obligat nec arctat vim legis exercendo, cum ad hoc sufficienter non applicetur, sed tota obligatio defumitur ab alia lege de qua operans non dubitat, & ideo peccat quia legem illam certam violat.

Celladei
contradictio.

Non vitat
contradictionem
quid respicitur.

9. Quod si Celladeus dicat, intelligi se debere de lege illa certa, sed reflexa; in primis rem dicit, quam nemo in illa quæstione inveniet, quia ita loquitur, ac si de sola lege dubia sermonem haberet. Deinde, hoc admisso, valde incongruè procedit, quia in re tanti momenti nullam mentionem facit legis hujus reflexæ, de qua tamen præcipuè vult intelligi. Demum si de hac lege loquatur, per hoc ipsum difficultatem, quam putat esse insuperabilem, ipsemet evertit, ut mox constabit, atque sic iterum sibi contradicit.

Plurimum
interest legem
non violari
materialiter
quando homo
est in
dubio.

10. His positis, respondeo ad argumentum, & dico, plurimum interesse operanti in dubio, an legem apparentem materialiter violet, necne; quia, stante conscientia dubia, propter periculum hujus violationis incurrit violationem alterius legis certæ, ac certò obligantis, ut offensum est. Quod si nulla daretur ejusmodi lex reflexa, nil prorsus faceret in ordine ad peccatum, quòd homo se committeret periculo apprehenso materialiter violandi illam legem dubiam, cum illa quamdiu dubia est, vim obligandi exercere nequeat. Atqui lex ista reflexa non obligat, nè scitemur opinionem minus tutam, etsi minus aut rationum reflexarum formet conscientiam; quia jam dubium deposuit, & ex rationabili fundamento conscientiam formavit. Unde dico, periculum materialiter violandi legem illam directam nil prorsus referre in ordine ad inferendum peccatum, quamdiu intellectus ex rationabili motivo format conscientiam quòd res sit licita. Nec mirum hoc videri debet, cum sit omnium sensus, & Celladeus ipse hoc ipsum tradat in casu erroris invincibilis, & sui probabilis pòstivi, quia stante tali judicio actio nullo modo inficitur, quamvis non desint rationes aliquæ, ostendentes periculum peccati materialis quod aliquando intervenit. Itaque taliter operans excusatur, quia probabiliter & invincibiliter judicat legem vetantem abesse, & per rationabile conscientie dictamen applicat sibi divinam legem permittentem, &c. At hic est casus noster, quia solum loquimur de eo, qui post debitam diligentiam adhibitam, & ex rationabili fundamento per discursum reflexum

At dubio
invincibiliter
deposito
in ordine ad
peccatum
parum aut
nihil refert.

invenit, quòd talis actio sit licita. Ergo in ordine ad peccatum formale nil refert, si forte contingat materialis violatio præcepti sub æquali probabilitate directæ propositi. Cæterum in ordine ad alia semper interest non dari violationem materialem, quia malum est nos ignorare veritates tales, & adhuc deterius circa illas errare.

11. Præterea certum est, aliqua esse mala & prohibita in his, quæ in aliis circumstantiis nec mala sunt, nec prohibita. Quod verum est in omni materia, tam juris naturalis, quàm positivæ. Malum est interficere hominem; sed tamen malum non est præscribere medicinam, quæ juxta regulas artis probabiliter creditur sanitatem allatura, quamvis re ipsa medicina illa hic & nunc non medelam sed mortem afferat. Similiter malum est præscribere medicinam, si medicus dubitet an sit nocitura; sed si post sufficientem morbi considerationem medicina illa invincibiliter credatur profutura, nec ullum periculum nocenti probabiliter appareat, haud dubiè licitè præscribi potest. Innumera & quotidie obvia sunt hujusmodi exempla, præcipuè in lege humana, quæ variis de causis multiplici exceptioni subjacet. Ratio est, quia circumstantiæ multum conducunt ad moralitatem actuum. Ergo, circumstantiis notabiliter variatis, notabiliter variari potest moralitas actus; qui proinde in his bonus erit, sed malus in illis. Hæc doctrina locum habet in casu nostro, quia quòd malum est, si ponatur, stante dubio, illud malum non erit, si dubio rationabiliter & invincibiliter depositio credatur bonum, & opere compleatur. Idem dico de operante, quando credit utramque partem contradictionis esse æquè probabilem. Hic enim necessariò peccabit, si ponat partem minus tutam, nisi per discursum reflexum consideret illud obiectum in ordine ad novas circumstantias, atque concludat illud in ipsis esse licitum. Hæc positus.

12. Respondeo 3. Plurimum interesse, quòd lex sub dubio proposita materialiter violatur, atque illum amare periculum, qui in dubio prædicto existens talis violationis periculo se exponit, quia per hoc peccat, cum dubium ipsius non sit circumstantia quæ minuat, sed potius quæ auget periculum malè faciendi; quia fundat legem reflexam, per quam vetatur sequi partem minus tutam, stante dubio. Cæterum si circumstantiæ ita alterentur, ut idem illud opus sub illis consideratum non prohibeatur, dico nil planè interesse in ordine ad peccandum, quòd lex, quæ vetat tale opus in dubio respiciente alias circumstantias, purè materialiter violetur. Exempla allata de medico præscribente medicinam rem evidenter convincunt; nil enim refert in ordine ad peccandum, quòd medicus præscribat illam medicinam, quando rationabiliter juxta leges artis judicat illam fore proficuum; quamvis præscriptio illa (si contingat medicinam illam mortem afferre) sit materialis violatio tam præcepti vetantis homicidium, quàm legis reflexæ prohibentis talia præscribi in dubio. Ratio est, quia quando sumus in novis illis circumstantiis, nullo modo legem obligantem violamus; non illam vetantem opus in aliis circumstantiis, quia in illis non versamur; non illam vetantem opus in istis circumstantiis, quia talis lex non datur, sed operans illud permittens aut præcipiens. Idem prorsus valet in casu nostro. Qui enim agnoscit utramque opinionem esse directè æquè probabilem,

lem, & nullo utitur discursu reflexo, eo ipso practice dubitat, & consequenter periculo se exponit, & peccat si sectetur partem minus tutam. At si per discursum reflexum consideret idem opus in ordine ad alias circumstantias, adeo notabiliter variantes moralem rei considerationem, ut rationabiliter & invincibiliter concludat illud in dictis circumstantiis esse licitum, non peccat, nec ulli periculo, quod merito estimari debeat, se exponit, quia operatur in circumstantiis honestantibus operationem, atque fundantibus legem reflexam permittentem, aut etiam praecipientem tale opus in illis.

12. Eodem modo respondetur ad confirmationem, nam par & minor probabilitas, cognita ut talis, non est regula formalis si sufficiens ad honestatem. Regula enim formalis consistit in iudicio, quod semper representat obiectum in quod fertur, tanquam probabilis & verisimiliter opposito. At par & minor probabilitas directa, etiam agnita ut talis, in ordine ad novas circumstantias per considerationem reflexam propositas, est regula obiectiva sufficiens ad conscientiam formandam, quia absolute connectitur cum veritate, dicente rem talem, omnibus inspectis, esse licitam. Falsum proinde est, regulam, quam pro sufficiente habemus, non magis conformari cum lege, quam ab illa discordare; omnia in opposito modo se habent, atque etiam a nobis traduntur. Itaque, cum bona Celladei venia, nulla prorsus est paritas inter conscientiam practice dubiam, & opiniones directe aequo probabiles, cum practicum dubium sit circumstantia aggravans malitiam rei sub dubio representatae, atque ideo fundet legem reflexam, qua res illa certo prohibetur. At directa probabilitas, etiam par aut minor, est circumstantia, quae reflexe considerata praebet fundamentum concludendi, rem illam omnibus consideratis esse licitam, atque ideo connectitur cum lege reflexa permittente liberum usum talis rei, itaque haec omnia ex mera terminorum ac statuum quaestionis aequivocatione obiecta fuerunt.

16. Respondeo 2, Transeat antecedens, cuius exemplum nunc non examino. Nego consequentiam. Disparitas est, quia non omnis par probabilitas speculativa, qualis est ista circa veritatem juris illis competentis, connectitur cum circumstantiis fundantibus discursum reflexum, quo dubium practice determinetur, atque intellectus rationabiliter inferat, rem illam omnibus consideratis esse licitam, sed e contrario aliquando connectitur cum circumstantiis probantibus contrarium, ut in casu praesenti, & in omni alio, in quo Auctores conveniunt, talem opinionem non esse practice probabilem, nec citra peccatum posse in praxim reduci. At omnia contrario modo se habent in casu opinionis practice probabilis, quae etsi, directe loquendo, non excedat, & admittatur non excedere probabilitatem partis contrariae, tamen fundat plura argumenta reflexa, ex quibus intellectus rationabiliter inferre potest, rem illam esse absolute licitam, prout substat illis circumstantiis reflexis.

17. Atque hinc facile respondetur ad ea, quae Celladeus in eodem §. subdit, scilicet taliter operantem aut equivalenter aut formaliter dicere, Sive Deus prohibeat sive non prohibeat hanc rem, volo illam facere; nam omnia manifeste se habent modo penitus contrario, quia intellectus operantis priusquam ad opus se accingat, efficaciter concludit, rem illam, prout substat hisce circumstantiis, non esse prohibitam. Ergo Celladeus petit principium, dum supponit operantem absolute habere aequalem causam dicendi & negandi quod detur lex vetans istam operationem; contrarium enim prorsus & asseritur & supponitur ab auctoribus benignae sententiae.

18. Similiter in eadem aequivocatione versatur, ubi dicit, taliter operantem nullam habere iustam defensionem suae operationis. Hoc quidem verum esset, si operans non determinaret quaestionem, ut ipse falso supponit eum non posse eam determinare, stante aequalitate inter directas opinionum probabilitates. Sed cum hoc sit aperte falsum, ruit fundamentum, & operans per hoc sufficienter se defendit, quod post diligentiam adhibitam invenit opus, quod fecit, fuisse licitum, atque ideo se illud poluisse, non positurum, si hoc non invenisset.

ASSERTIO III.

Dicere, quod in omni prorsus dubio teneamur ad partem tutiorem, est irrationabile.

19. ASSERTIO haec est contra Celladeum, Pars tutior qui lib. 4. quaest. 9. contra communem non est tenenda in omni dubio non depositam, Sermo autem est de dubio in sensu composito

Aequivocatio Confirmationis detegitur.

Regula, quam sequimur, juxta praescriptum benignae sententiae, nunquam a vero discordat.

Celladeus ipse suam objectionem solvere tentatur.

Obiectio 2.

14. Demum Celladeus ipse eodem modo respondere tenetur. Docuit enim lib. 4. quaest. 6. Conscientiam saepe recte formari per non inventionem veritatis quaerita; & tamen certum est, non inventionem veritatis, si directe & in se consideretur, non magis applicare nobis legem, quam non legem, nec magis connecti cum veritate quam cum non veritate, & tamen illa ipsa non inventio juxta Celladeum est regula sufficiens, quando praebet occasionem discursui reflexo, per quem ex ipsa non inventionem probabiliter inferimus legem aut non existere, aut sufficienter promulgatam non esse. Idem prorsus dicimus nos de pari, atque etiam de minore probabilitate directa pro tali habita; illa enim quamvis ex se non magis connectitur cum vero, quam opposita, nihilominus reflexe considerata praebet fundamentum concludendi, aut talem legem non esse, aut non esse sufficienter applicatam ad obligandum. Ecce iterum Celladeus suismet argumentis implicatur; nec illis respondere potest, nisi eadem opera illa solvat etiam pro nobis.

15. Obiectio secunda. In aliquo casu non licet ex aequo probabilitibus sequi opinionem minus tutam. Ergo in nullo. Probatur antecedens. Si Titius & Sempronius aequales rationes pro fundo habeant, & neuter possidet, utique juxta omnes tenentur ad partem tutiorem. Tenet Consequen-

1. Respondeo.

2. Respondeo.

Aequivocatio Celladei

Alia ejusdem aequivocatio.

Quaestio...

Periculum quod...

posito dubii, nam si dubium deponatur, sumus extra casum quaestionis praesentis, ut patet. Nec loquimur de dubio practico tantum, de illo enim omnes conveniunt, quod illicitum sit, stante illo, partem minus tutam sectari. Loquimur ergo de quovis dubio actualiter existente, & non deposito.

PRIORES ALIQUAE PROBATIONES.

20. **P**ROBATUR primò ex cap. laudabilem, de frigidis & maleficiatis, in quo Ecclesia declarat, quod naturaliter frigidi, quando de impotentia coeundi non constat, ad triennium habitare possint ad experientiam copulae nuptialis. Sed postea, si cohabitare velint, vir mulierem ut sororem non ut uxorem habere debeat. Hinc sic arguo. Si constaret de impotentia, actus ejusmodi non essent liciti, quia matrimonium esset nullum. Ergo quamdiu dubium est, an detur hujusmodi impotentia, dubitatur an matrimonium sit validum; & tamen, stante hoc dubio, id est stante dubio materialis peccati, conjuges licite cohabitant & amplexus exercent, idque non solum quando dubium est, an impedimentum sit perpetuum, sed quando illud ipsum est valde probabile, eò quod post unum aut duos annos experimenti nuptialiter coire nequiverint. Jam in hoc casu non coire est tutius, utpote quod ab omni prorsus mali specie remotum est. Coire autem est pars minus tuta. In hoc tamen dubio certus experiendi causa est licita. Ergo perspicuum est ex definitione Ecclesiae, quod non semper teneamur ad tutius in omni dubio.

Probatur 2. Exemplis certis.

21. Probatur 2. exemplis certissimis. In primis possessor bonae fidei licite retinet rem possessam, exorto dubio, an res illa ad alium pertineat. Nec solum licite retinet illam, donec veritatem quaerit; sed si post diligentiam debitam dum perseveret, adhuc rem licite retinet. Secundò, subditus in dubio belli injusti licite militat, si à Rege suo ad bellum vocetur, ut ex August. traditur in cap. quid culpatur, saepe citato. Tertio, Religiosi licite obediunt suis Praelatis, quamvis dubium illis sit, an res praecipua sit licita; ut SS. PP. Magistri Theologiae Mysticae, ac Theologi unanimiter tradunt, & probatum est quaest. 46. Similiter communis omnium ferme opinio est, quod dubitans, an votum emiserit, non teneatur ad votum. Nec desunt alia exempla istiusmodi, in quibus omnes ferme consentiunt, partem tutiorem non esse ex necessitate tenendam in dubio. Irrationabile porro est tantae auctoritati contrariari, & absolute dicere, oppositum esse illicitum; maxime quando desunt motiva urgentia, quae profecto in casu nostro desunt, ut infra ex objectionum solutione constabit.

22. Probatur 3. ex regulis seu axiomatibus juris, quae aperte tradunt, quod in dubio favendum sit reo. Quod in pari causa, & consequenter in dubio, melior sit conditio possidentis. Haec regulae sunt axiomata quaedam, aut lumine naturae nota, aut ex juribus indubitatis excerpta, quae supponunt, immò convincunt, quod saepe in dubio nulla sit obligatio sectandi partem tutiorem. Ergo dicere oppositum est irrationabile, cum axiomatibus lumine naturae notis, & indubitatis juris regulis repugnet.

Regulae juris docent, saepe licitum esse operari in dubio.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

23. **O**BJICIT primò contra secundam rationem. In casu dubii de voto emisso, homo tenetur ad tutius, si verè maneat dubius de emissionem voti. Nam vel solet vel non solet oblivisci talium rerum. Si solet oblivisci, tenetur. Si non solet, non tenetur, quia tunc non memoria est ratio probabilis dubii solvendi. At in aequalitate semper tenetur. Idem valet in aliis. Ita Celladeus quaest. 8. §. 5.

Respondeo Celladeum hic petere principium, idque contra communissimam sententiam, Audio quidem illum dicentem; homo tenetur ad votum si maneat dubius de voto. Sed nullam vel apparentem rationem adducit. Sed fortasse supponit id vel ex antecedentibus probatum, vel ex consequentibus probandum. Sed haec non sufficiunt, nam antecedentia omnia sunt soluta, nec ullatenus probant intentum. Ad sequentia quod attinet, ille parum aut nihil de hac re habet, sed remittit lectorem ad Vasquium; sed rationes Vasquii infra ostendentur insufficientes. Caterum in hoc bene dicit, quod qui talium raro obliviscuntur, ex ipsa non memoria probabilem conjecturam habeant, se votum non emisisse, & sic liberantur à voto ex hac ipsa probabilitate. Similiter admitto, illum teneri ad votum, qui adeo obliviosus est in rebus ejusmodi, ut ipsa non recordatio emissionem voti ita reddat probabilem, ut oppositum non sit probabile. Caterum si, omnibus inspectis, votum verè maneat dubium, utique standum est pro possessione libertatis juxta regulam, in dubio melior est conditio possidentis. Ex hac autem regula inferitur dictamen conscientiae enunciatis, quod non teneamur lege voti, quamvis dubitemus an votum emisierimus, nec rationem habeamus ad dubium deponendum. Haec hic breviter dicenda fuerunt, quia Celladeus hac eadem hic breviter proposuit. Infra verò plura ex professo de his dicenda occurrent.

24. Objicit 2. contra tertiam rationem. Dicitur juris axiomata eliduntur per alia contraria, quale est illud, in dubio tutior pars est eligenda.

Respondeo axiomata ista sibi non contrariari, sed debita & facili distinctione esse concilianda. Si enim contradicerent, neutra quidquam valeret, nec assumi possent ut principia, aut certa jura, sed explodi deberent ut stulta. Distinctio autem in eo consistit, quod in dubio practico pars tutior semper sit tenenda ex pracepto. Universaliter autem quoddam tutiora sint sequenda in omni dubio, ad summum est consilium, non praceptum. Hac ratione principia ista, juxta communem opinionem intellecta, non sibi contradicunt, nec se invicem elidunt, ut patet.

25. Objicit 3. Regulae allatae procedunt de dubio in sensu diviso, quando dubium deponitur, ut infra ostendetur. Regula verò de sequenda parte tutiore intelligitur de dubio non deposito, ac proinde semper est obligatio sequendi tutius in dubio non deposito. Ita Celladeus quaest. 8. §. 5.

Respondeo, antecedens universaliter loquendo esse falsum, ut ostendam inferius, ubi de dictis regulis tractabitur ex professo. Interim mihi respondendum est hoc Celladei assertum, quod scilicet regulae, expressè loquentes de dubio, solum intelligi debeant de re proposita quando non est dubia, sed dubium est solutum. Quid enim ludicrum magis quam dicere regulam illam: Favendum

dum est res ac possessori in dubio: alium sensum non habere quam hunc, favendum est illis, si omnibus inspectis nullum sit dubium, aut de crimine Rei, aut de jure possessoris? Itaque negatur consequentia, nisi sermo restringatur ad dubium practicum.

PROBATIONES ALIÆ.

Obligari ad 26. **P**ROBATUR tertio. Ea est hominum ignorantia & imbecillitas, ut in casibus innumeris dubitent, nec possint aptè dubium ipsum resolvere. Certum autem est, tales dubitationes frequentissimas esse, tam quando non datur, quam quando datur lex prohibens res, de quarum honestate dubitatur. Ergo qui dicit homines in omni prorsus dubio teneri ad partem tutiorem, obligat ad multa, ad quæ certum est Deum nos non obligare, & in tales quadrat illud Salvatoris *Matth. 23. 4. Alligant enim onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, quæ Deus nunquam imposuit.* At irrationabile est dicere, nos universaliter obligari ad multa, ad quæ certum est Deum nos non obligare. Ergo irrationabile est dicere, quod in omni dubio teneamur ad partem tutiorem.

27. Probatur 4. Ex dubiis alia sunt remota & quodammodo speculativa, alia proxima & practica. Practicum est, quando dubitatur, an operatio hic & nunc ponenda sit illicita, nec adest ulla ratio, per quam formetur conscientia dictans illud, dubio non obstante, esse licitum. In hoc autem casu datur obligatio universalis sectandi partem tutiorem, non quia lex dubia obligat, sed quia istæ circumstantiæ fundant legem reflexam certam, qua Deus in tali casu obligat ad tutiorem, ut ostensum est. At in aliis dubiis remotis & quodammodo speculativis (qualia sunt illa, an bellum sit justum? An res sit mea? An superior licita jubeat? An impedimentum impotentia sit perpetuum? &c.) intellectus non necessario dubitat an licite operetur, quia dubio illo non obstante, dantur rationes & circumstantiæ particulares, ob quas credat sibi licitum esse bellare, aut copulam experiri, &c. Ratio est, quia dubia ista remotè se habent in ordine ad operandum, ideoque operatio sequens ab illis dubiis immediatè non regulatur; sed ab aliis principiis & rationibus. Unde fit, ut, dubio illo non deposito, detur locus novæ consultationi circa positionem talis rei in sensu composito dicti dubii. Hæc autem consultatio respicit circumstantias, de quibus nulla sit mentio in priori dubio; respicit enim diligentiam positam in veritate indaganda, respicit titulum possessionis, naturam ac vim legis, jus imperantis, ac alia ejusmodi, ex quorum consideratione sæpe legitime inferitur, quod licite operari possimus in istis circumstantiis, non obstante priori dubio. Dicere autem quod ex istorum consideratione Conscientia nunquam legitime formari possit, stante priori dubio, est contra omnes, ac prorsus irrationabile. At qui asserit partem tutiorem in omni prorsus dubio esse necessario tenendam, hoc dicit. Ergo irrationabiliter loquitur.

28. Probatur 5. In omnibus casualibus, quæ æqualiter se habent ad esse & non esse, necesse est, rem illam aliquoties evenire, aliquoties non evenire; saltem est summè improbable & stultum existimare, quod in omni eventu una eademque pars sit uniformiter eventura. Hoc videre

est in jactu talorum & in omni eventu casuali, in quo res indifferenter se habet ad duo vel plura, summè enim improbable est, quod una eademque res in omni casu sit eventura; constat enim oppositum esse moraliter saltem necessarium. At omnis casus dubitationis est ejusmodi, quia stante difficultate cognoscendi res, nostraque ignorantia ac illibitate ante oculos habita, evidens est, omnem dubitationem æqualiter se habere ad utramque partem, & ex se non magis connecti cum lege quam cum non lege, de qua dubitatur. Ergo moraliter necessarium est, in tota collectione dubiorum ejusmodi partem tutiorem esse aliquando juxta legem, aliquando contra legem, & etiam aliquando contra legem, de qua dubitatur; quia oppositum est prorsus improbable. Ergo irrationabiliter & summè improbabiler loquitur, quicumque universaliter asserit, partem tutiorem in omni dubio, aut esse contra aut juxta legem, de qua dubitatur, nec minùs temerè loquitur, quam si diceret, in jactu talorum, puncta paria aut semper aut nunquam esse jacienda. Utrobique enim sic loquens pari prorsus errandi necessitati se exponit, quia utraque propositio universalis, tam ponens, quam tollens obligationem seu legem, est necessario falsa, quippe quæ in ejusmodi casibus nec semper datur, nec semper non datur.

29. Confirmatur. Hæc illatio est temeraria. *Universalis propositio negans aut affirmans, est cerè falsa in materia practica.* Ego nescio & dubito, an Deus velit me hoc facere. Ergo vult. Idem dico, si inferatur. Ergo non vult. Et sanè tales conscientia omni probatione carent, ut patet, cum nulla sit connectio inter antecedens & consequens. Quod si loquamur de tota collectione talium conclusionum, & formentur duæ propositiones universales, quarum altera affirmet, *lex in istis casibus semper existit*, altera dicat, *lex in istis casibus nunquam existit*, utraque propositio erit falsa; quia moraliter necessarium est, legem aliquando existere, aliquando non existere. Ergo irrationabile est dicere, quod tutior pars in omni prorsus dubio sit tenenda.

30. Difficultat in hujus argumenti Celladeus sibi obijcit §. eamque agnoscit esse gravem, & §. 3. fatetur se habere firmum principium, quo difficultatem evacuet, cui tamen plura reponit, quæ sapientum judicio exponit, quæque mox convincam esse insufficientissima. Interim ille argumentum hoc valde efficaciter proponit, atque præter periculum falsi contentum in quavis assertione, quæ universaliter affirmat vel negat legem existere in casu dubii, benè addit, utramque vel nimis laxare, vel nimis arctare legem Dei, contra illud *Deuteronomii. Non addetis ad verbum hoc, quod vobis loquor, nec auferetis ab eo. Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego precipio vobis.* Christus etiam in Evangelio arguit Scribas & Phariseos, quod nonnulla addidissent præceptis Dei, atque aliqua ab eis detraxissent. Et sanè gravissimum crimen esset, si quis vel unam ex legibus Dei scienter tolleret aut adderet; quia læsæ jurisdictionis crimen incurreret. At in casu præsentis benè scitur, quod additio vel diminutio fiat. Quomodo ergo non peccat, qui talia asserit? Ita Celladeus, qui ex hoc ipso benè confirmat dictum illud S. Thomæ, omnem de peccato mortali questionem periculosè decidi, nisi expressè veritas habeatur. Nil enim dici potest in hoc casu sine periculo additionis vel diminutionis, & consequenter sine periculo peccandi. Quod periculum benè exaggerat ex præscripto S. Jacobi Apostoli dicentis. *Nolite plures fieri magistri, fratres*

Dubia alia remota & speculativa, alia proxima & practica.

Dubium proximum & practicum impedit, dubium remotum, nō licite operari possimus in istis circumstantiis, non obstante priori dubio.

Qui universaliter liberat à lege aut universaliter onerat Conscientiam in casu dubii, cerè adde legi divina, vel cerè illam dimittit.

In casualibus, ac in dubiis neutra pars Contradictionis uniformiter evenire potest.

Incipit Celladeus de regimine regni libri octavo.

fratres mei, scientes quoniam majus s'adicium sumitis. His tamen non obstantibus §. 3. firmiter adhæret doctrinæ suæ de eligenda parte tutiori in omni dubio, ac proinde ingenti periculo se committit, maximè cum in re tanti momenti contra omnes singularem teneat sententiam, idque ob rationes valde debiles, sive quibus suam sententiam directè probat, sive quibus argumentis nostris, & potissimè huic ultimo, quod efficacissimum est & rem plane convincit, respondet, ut mox constabit.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Contra argumenta allata.

31. **O**BJICIT primò. Argumenta allata, potissimè hoc ultimum, æquè urgent in casu Conscientiæ practicè dubiæ. Et tamen in eo casu omnes agnoscunt universalem obligationem sectandi partem tutiorem; ergo nil probant, quia nimis probant. Ita Celladeus §. 2. & 3.

Nostra sententia nec auget nec minuit præcepta Dei. Rigida sententia illa auget.

Respondeo, argumentum hoc locum habiturum etiam in casu conscientiæ practicè dubiæ, si diceremus, illam obligationem oriri à lege de qua dubitatur, quia argumentum æquè urget contra hoc ac contra universalem obligationem in casu omnis dubii. Ergo Celladeus hoc etiam argumento urgetur pro casu dubii practicè, quia non videtur agnoscere aliam legem obligantem, quàm eam de qua dubitatur. At nos è contrario dicimus, leges taliter propositas nullam habere vim obligandi, atque id ipsum ex ipso argumento efficaciter confirmari potest, alioquin leges non existentes æquè obligarent ac existentes, leges innumeræ tribuerentur Deo, quas tamen certum est Deum non tulisse. Hoc autem scienter Deo tribuere nefas est; quod quomodò vitent, qui talia asserta ponunt, serid ab ipsis considerandum est, ne jurisdictionis usurpatæ crimen, ut cum Celladeo loquar, incurrant. Itaque totam obligationem in tali casu referimus in legem reflexam, certam & indubitatam, qua Deus prohibet, ne quis, stante conscientia practicè dubia, sectetur partem minùs tutam, quia stante tali conscientia, repugnat operationem regulari à bona fide. Jam lex ista reflexa respicit aliquas circumstantias, quas lex, de qua dubitatur, non respicit. Ergo alia est ab illa. Itaque qui docent, neminem practicè dubium excusari à peccato, si sectetur minùs tuta, nulli periculo augendi vel minuendi præcepta Dei se exponunt. Similiter quando negamus, ullam legem dubiam pro eo statu obligare, verum loquimur, idque efficacissimis argumentis probamus. Nec per hoc legem ullam aut auferimus aut addimus, sed solum exprimimus circumstantias, pro quibus obligant; in quo, etsi universaliter loquamur, verum loquimur, nec, ut Adversarii, ponimus legem, quam scimus non dari; imò nec negamus obligationem ullam, quam dari credimus, sed in omnibus universaliter ex motivo universali procedimus, contra quod nec ex parte rei, nec ex persuasionem nostram datur ulla exceptio.

Qui reflexè docent usum omnium practicè probabilium esse licitum non minuunt leges Dei.

32. Eadem responsio locum habet pro casu, quando dicimus licitum esse sequi quamcunque opinionem practicè probabilem, etsi opposita & tutior sit, & æquè probabilis; per hanc enim universalem propositionem reflexam, non dicimus, omnes opiniones probabiles negantes legem esse falsas, scimus enim aliquas falsas esse,

aliquas veras, ut argumentum convincit; sed solum dicimus, dari legem reflexam, quæ universaliter permittit usum talium opinionum in illis circumstantiis, sive detur sive non detur lex, quam illæ dari affirmant; & ratio est, quia leges illæ sic propositæ non sufficienter applicantur ut obligent, & hoc solum est, quod asserimus. Præterea in questione hac reflexa loquimur de opere in ordine ad circumstantias quasdam, in ordine ad quas leges representatæ per opiniones directas non se extendunt. Itaque dicere illas non obligare hîc & nunc, tum quia sufficienter applicatæ non sunt, tum quia procedunt de opere ponendo in aliis circumstantiis, non est addere aut tollere quidquam de legibus divinis, vel earum obligationibus, sed in omnibus veritatem querere, & juxta veritatem ipsa, & multò magis in mente nostra inventam enunciare. Nos ergo argumentum hoc non urget.

33. Objicit secundò. Argumentum hoc æquè premit sententiam universaliter liberantem ab obligatione sectandi partem tutiorem, ac opinionem universaliter statuentem legem ac obligationem sectandi tutiora. Ita Celladeus insinuat *infra* §. 2. Ergo nos æquè premimur hoc argumento, ac ipse.

Respondeo, illationem nullam esse, nos enim nullam ejusmodi universalem regulam ponimus, sed multa distinguimus, ac juxta varias rerum ac circumstantiarum acceptiones diversa statuimus. In primis quoties dubium est propriè practicè, ponimus universalem obligationem sectandi tutiora. Deinde in casu dubii remoti, seu quodammodò speculativi, non procedimus universaliter, quia scimus circumstantias valde varias componi posse cum tali dubio; iterum ergo distinguimus, ac dicimus, tunc solum dari obligationem sectandi tutiora, quando non adiant principia, per quæ conscientia, stante illo dubio, rationabiliter formetur de honestate operationis hîc & nunc ponendæ, quia tunc dubium illud remotum evadit proximum, & conscientia practicè dubitat. At quando dubio illi superadduntur motiva rationabiliter suadentia operationem esse hîc & nunc licitam, dicimus nullam esse obligationem sectandi partem tutiorem, eò quod non sumus amplius in circumstantiis legis dubiæ, sed in aliis, pro quibus lex illa dubia nec obligat nec obligare potest. Porro Auctores deinde magis in particulari determinant casus, in quibus dantur, & in quibus non dantur istiusmodi circumstantiæ, in quo majus est periculum aberrandi à vero, & major Auctorum dissentio, quam in tradendis regulis generalibus hæcenus explicatis, in quibus omnes (si pauculos recentiores excipias) prorsùs conveniunt. Cæterum in hisce omnibus nemo dicere potest, certum esse nos errare in ulla ex istis assertionibus, sive illæ collectivè, sive distributivè sumantur, & multò minùs nos ipsi putamus in ullo obligationem ponere, aut demere, sed præcisè eas solas docere, quæ verè dantur, & à Deo intentæ fuerunt. Itaque aliud periculum non subimus, quàm quod commune est omnibus, quodque ab Apostolo & S. Thoma supra exaggeratur. Cæterum remoti prorsùs sumus à difficultate præsentis objectionis, quæ in eo potissimum consistit, quod ponatur obligatio universalis, cum certò sciamus, pro innumeris ejusmodi casibus nullam legem existere, quæ res illas prohibeat, & sic scientes & volentes addimus ad legem Dei, & onera gravia & importabilia in humeros hominum imponimus.

34. Obijcit tertio. Datur obligatio universalis reflexa in omni dubio. Ergo qui hoc docent, non augent legem Dei, sed veram legem reflexam proponunt. Similiter qui hoc docent, non majori periculo legem augendi se exponunt, quam se exponant periculo legem minuendi qui docent nullam dari obligationem in dubio. Ita obijci potest pro Celladeo.

Responsio. Respondeo, Celladeum frequenter ita loqui, ac si omnes hujusmodi leges reflexas respueret. Quod si aliquas admittat, libenter illum audirem hoc clarè proferentem. Interim si eas admittat, siue non admittat, negatur antecedens, quod siue non omni probatione, non solum contra communem omnium opinionem, sed etiam contra veritatem, indubitatis exemplis & efficacissimis rationibus stabilitam, assumitur. Nulla proinde est consequentia. Cæterum fateor, argumentum æquè premere liberantes, ac prœmit onerantes conscientiam in omni dubio; sed hoc nos non tangit, qui utramque ex illis opinionibus æquè improbamus, & cum debita rerum ac circumstantiarum distinctione, mediâ viâ incedimus. Quod si talis lex reflexa daretur, qui illum astrueret, nullam per hoc Dei legem aut augeter aut minueret. Non augeter leges reflexas ex hypothese, nec directas augeter, quia non poneret plures quam sunt. Diceret quidem nos obligari ad tutius, quando dubitaremus an altera pars esset prohibita, quamvis verè non prohiberetur, sed obligationem non refunderet in legem dubiam, sed solum in legem reflexam, quæ verè daretur, & obligaret. Similiter non minueret leges directas, quia non doceret illas non dari, aut non obligare, sed solum diceret, eas actu non obligare dum solum dubiè proponuntur, quod est verum. Uno verbo irreprehensibilis esset, si constaret de hypothese, sed quia oppositum constat, reprehensibilis esset, quia legem sine ratione augeter.

Obijctio 4. 35. Obijcit quartò. Homines ut plurimum & ferè semper discordant à principiis naturalibus ac revelatis moralis doctrinæ, non per excessum, sed per defectum. Hoc videtur certum. Ex defectu autem in principiis nascitur necessariò defectus in conclusionibus. Ergo probabile periculum est, ne deficiamus laxando aut auferendo, non autem stringendo aut addendo: sic periculum probabile est, ne vel in judicando, vel in gubernando, vel in contrahendo, & sic de aliis ad dilectionem proximi pertinentibus, deficiamus, non autem ne excedamus; nam ut plurimum deficitur. Ergo dicere, nos in omni dubio teneri ad tutius, non est incurrere periculum fundamentum additionis, imò ipsa additio est regula probabilis non errandi, sumpta ex iis, quæ plerumque contingunt. In contrario autem est periculum probabile auferendi ac minuendi legem divinam. Confirmatur ex Philosopho, 2. Eth. cap. 9. ubi primò ostendit medium virtutum esse inventu difficile, dicens. *Trasit quidem, & dare argumentum, sumptuosè facere, cuiuslibet est, & facile; sed cui, & quantum, & quomodo, & cuius gratiâ oportet, est perarum, & laudabile, & perpulchrum.* His dictis, Philosophus ponit has regulas, quibus juvemur ad medium hoc inveniendum. Prima est, à magis contrario discedere, quia uno extremorum gravius delinquitur, quam altero. Ergo ab illo potius recedendum est, quia ex duobus malis imminentibus minimum est eligendum. Secunda est. Consideranda sunt ad quæ sumus naturæ propensiores: atque nos ipsos in contrarium operari.

Utrum homines plerumque deficiant à veritate moralis, per defectum.

Medium virtutis quomodo inveniri potest?

36. Confirmatur 2. quia hæreses plerumque sunt laxiores quam Religio Catholica; cum enim vita Christi sit arcta, periculum est discedendi per defectum, ideoque vel ex eo præsumendum est, hæreses à vero Christi instituto deficere, quia adimunt aut minuunt onerosa. E contra SS. PP. plerumque severi sunt & stricti, sicut fuerunt etiam Prophetæ. Ergò cum doctrina hujus objectionis, seu responsionis ad argumentum ultimum, recedat à modo procedendi Hæreticorum, & modum agendi SS. PP. atque Prophetarum imitetur, tuta est, & sine periculo. Ita Celladeus §. 3.

37. Respondeo inprimis, doctrinam hanc repugnare principali asserto Celladei; ex illa enim sequitur, quòd tutiora sint tenenda, etiam quando pars minus tuta est probabilis, aut etiam probabilior, vel unicè probabilis, quia præsumptiones istæ locum habent æquè contra probabilitatem, ac in casu dubii, ut patet eas percurrenti. Ergo si præsumptiones istæ valerent, eo ipso vel omnis probabilitas partis minus tolleretur, vel quamvis non tolleretur directè, reflexè tamen ex ista persuasionem, quòd ferè semper deficiamus à principiis naturalibus ac revelatis, (sunt hæc verba Celladei) deberemus tenere, quòd in ipsis maximis probabilitatibus circa partem minus tutam à vero discederemus per defectum. Ecce iterum sibi contradicit Celladeus.

38. Respondeo 2. replicam hanc, etsi tota illius doctrina admittatur esse vera, nullatenus solvere difficultatem, quia etsi plerumque erramus addendo, non tamen inde sequeretur, quòd in tota latitudine dubiorum non esset ingens multitudo casuum, in quibus nulla esset lex, quando dubitatur de lege. Et hoc constat. Ergo qui diceret, legem semper obligare in dubio, legem augeter, & quidem poneret legem obligare pro multis casibus, in quibus ipsemet scit nullam legem existere. At in hoc potissima argumenti vis consistit. Ergo responsio non solvit argumentum.

39. Respondeo 3. solutionem hanc nullatenus satisfacere, quia transfert difficultatem operandi ad difficultatem cognoscendi ac docendi; atque ex aperta æquivocatione utramque confundit, cum sint diversissimæ. Est quidem difficile dura præcepta sectari: at difficilia docere facillimum est; ut videre est in hoc opere Celladei, qui magna libertate ac facilitate contra communem aliorum opinionem in omnibus ferè difficiliora tradit. Hoc sanè adeò verum est, ut non solum in dubiis & incertis, sed etiam in certissimis homines in mala prorumpant, etsi certò nòrint, ea esse prohibita. Neque hoc Christianis tantum, sed ipsis etiam Ethnicis probè innotuit juxta illud Poëtæ. *Videò meliora probosque, deteriora sequor.* Hæc eadem facilitas docendi difficilia, ex eo etiam evidenter constat, quòd

R. P. A. Terilli, Regula morum. PARS II.

ter retrahere. Tertia regula: In Universis cavendum est maxime à voluptate. Hæc regulæ ex mente Aristotelis valdè juvant ad medium virtutis facilius tenendum; eadem autem confirmant doctrinam allatam, quia in casu nostro à medio plerumque disceditur per ablationem. Deinde sumus naturæ propensi ad contraria iis, quæ Christus præcepit. Demum minus tuta sunt magis secundum voluptatem. Ergo quoties dubium est de lege, debemus in partem legis declinare. Sic enim plerumque à vero non aberrabimus. In moralibus enim quando certitudo deest, regula sumenda est ex plerumque contingentibus.

36. Confirmatur 2. quia hæreses plerumque sunt laxiores quam Religio Catholica; cum enim vita Christi sit arcta, periculum est discedendi per defectum, ideoque vel ex eo præsumendum est, hæreses à vero Christi instituto deficere, quia adimunt aut minuunt onerosa. E contra SS. PP. plerumque severi sunt & stricti, sicut fuerunt etiam Prophetæ. Ergò cum doctrina hujus objectionis, seu responsionis ad argumentum ultimum, recedat à modo procedendi Hæreticorum, & modum agendi SS. PP. atque Prophetarum imitetur, tuta est, & sine periculo. Ita Celladeus §. 3.

37. Respondeo inprimis, doctrinam hanc repugnare principali asserto Celladei; ex illa enim sequitur, quòd tutiora sint tenenda, etiam quando pars minus tuta est probabilis, aut etiam probabilior, vel unicè probabilis, quia præsumptiones istæ locum habent æquè contra probabilitatem, ac in casu dubii, ut patet eas percurrenti. Ergo si præsumptiones istæ valerent, eo ipso vel omnis probabilitas partis minus tolleretur, vel quamvis non tolleretur directè, reflexè tamen ex ista persuasionem, quòd ferè semper deficiamus à principiis naturalibus ac revelatis, (sunt hæc verba Celladei) deberemus tenere, quòd in ipsis maximis probabilitatibus circa partem minus tutam à vero discederemus per defectum. Ecce iterum sibi contradicit Celladeus.

38. Respondeo 2. replicam hanc, etsi tota illius doctrina admittatur esse vera, nullatenus solvere difficultatem, quia etsi plerumque erramus addendo, non tamen inde sequeretur, quòd in tota latitudine dubiorum non esset ingens multitudo casuum, in quibus nulla esset lex, quando dubitatur de lege. Et hoc constat. Ergo qui diceret, legem semper obligare in dubio, legem augeter, & quidem poneret legem obligare pro multis casibus, in quibus ipsemet scit nullam legem existere. At in hoc potissima argumenti vis consistit. Ergo responsio non solvit argumentum.

39. Respondeo 3. solutionem hanc nullatenus satisfacere, quia transfert difficultatem operandi ad difficultatem cognoscendi ac docendi; atque ex aperta æquivocatione utramque confundit, cum sint diversissimæ. Est quidem difficile dura præcepta sectari: at difficilia docere facillimum est; ut videre est in hoc opere Celladei, qui magna libertate ac facilitate contra communem aliorum opinionem in omnibus ferè difficiliora tradit. Hoc sanè adeò verum est, ut non solum in dubiis & incertis, sed etiam in certissimis homines in mala prorumpant, etsi certò nòrint, ea esse prohibita. Neque hoc Christianis tantum, sed ipsis etiam Ethnicis probè innotuit juxta illud Poëtæ. *Videò meliora probosque, deteriora sequor.* Hæc eadem facilitas docendi difficilia, ex eo etiam evidenter constat, quòd

An Hæreses sint plerumque laxiores fide Catholica?

1. Responsio. Celladei contradictio.

Doctrina Celladei admissa non solvit argumentum.

Æquè facile est docere rigida ac facilia.

tot sint Auctores Catholici qui dicta, quot sunt qui mollia docent. Nulla enim est celebris sententia directa mollis, quæ non habeat plurimos præclaros Auctores contradicentes, ut evidens est legenti quemvis Theologum moralia fusiùs tractantem. Sed & in omnibus opinionibus controversis, pars tutior à multis, & frequenter à pluribus defenditur, quàm pars minùs tuta. Ergo facile est docere difficilia, & quidem non minùs facile, quàm docere facilia & tuta. Ergo cessat planè præsumptio, quòd qui credit docentibus minùs tuta, ex hoc capite decipiatur potiùs, quàm qui rigida & tutiora docentibus fidem præbet. Sed & omnes Auctores, qui de omnibus fermè moralibus fusiùs scripserunt, in rebus incertis ex æquo fermè tradunt tutiora & minùs tuta. Unde mirum est, Celladeum dixisse, certum videri, quòd ut plurimum & ferè semper deficiamus à lege minuendo potiùs præcepta, quàm addendo, cum oppositum inductione certa sit notissimum; & ratione efficaci stabilimum.

Ratio Celladei efficaciter probat contra illud quòd argumentum nostrum concludat.

40. Sed quid hoc ad dubium? Certè si verum esset, Auctores ferè semper deflectere à vero per diminutionem & defectum, id esset, quia homo adeo pronus est, ad favendum sibi, & naturæ appetitui indulgendum, ut facillimè inveniat rationes ad se excusandum, & ab onere legis eripiendum. At si hoc sit verum, utique sequitur, quòd si res maneat dubia, præsumendum sit, dubium deficere per excessum, non per defectum; quia si homo tam perspicax est ad rationes in suum favorem inveniendas, ut eas plerumque inveniat, etiam quando veritas contra ipsum stat, profectò si nullas tales inveniat, signum est, eas non dari, sed veritatem contra ipsum stare. Ergò tantùm abest, ut, si principia Celladei admittantur, ex dubio colligi possit aut debeat defectus legis, ut inde ejusdem excessus efficaciter colligatur. Ergo principia Celladei proprio ipsius intento repugnant, & non solum solvunt argumentum, quod fatetur esse grave, sed illud validissimè confirmarent, si admitterentur ut vera.

41. Præterea quæst. 2. num. 101. ostendi, eam esse miseram hominis lapsi conditionem, ut, propter ignorantiam & in pœnam peccati, pronior sit ad fingendas obligationes, quàm ad eas amoliendas. Quod utique à potiori verum est de dubiis, quæ propter ignorantiam nostram sunt frequentissima, & à nobis determinari non possunt. Tantùm ergò abest, ut principium Celladei sit verum, ut oppositum sit admittendum.

Celladei contradictiones.

42. Atque hinc antequam progrediar juvat aliquas Celladei contradictiones & inconsequentias circa hoc argumentum notare. Inprimis admittit argumentum nostrum ultimum (cui nil satisfactorium reponit, ut vidimus) esse grave, ut vera est, quia rem planè demonstrat. Ergo hoc motivum per ipsum est probabile. Ergo jam tenet utramque partem contradictionis gravi fundamento niti, & esse simul probabilem eidem suo intellectui. Et tamen tenet motivum hoc esse fallax & falsum. Ergo per hoc contradicit iis, quæ antea omni conatu stabiliverat, nempe *utramque partem contradictionis non posse esse simul probabilem. Opposita motiva non posse esse gravia. Nullum motivum falsum esse grave & prudens, sed vanum, sophisticum, inane, &c.* Nec dicat, se solum dicere, illud motivum esse grave quoad nos, non quoad se; nam contra est, quia æquè repugnat utramque opinionem esse simul probabilem quoad nos, ac quoad se, saltem juxta illius principia;

quia non minùs repugnat utramque partem eidem intellectui simul videri plerumque contingere, quàm utramque re ipsa contingere plerumque. Ergo hæc replica non vitat contradictionem. Præterea, quis, quæso, unquam vocavit illud argumentum grave, quod reputat inane, phantasticum, ac sophisticum? At Celladeus, ni sibi contradicat, utramque appellationem eidem motivo tribuere debet. Sed etsi utramque tribuat, contradictionem non effugiet; nam inane, phantasticum, & sophisticum fundamentum non est argumentum grave, saltem quoad eum, qui illud inane judicat, ut patet.

43. Præterea fatetur, se non habere firmum principium, quo argumentum solvat, (vidimus autem eum in hoc verum dixisse, quia responsiones ejus sunt prorsùs invalidæ) ergo cum res hæc sit periculosissima, non debebat contra communem omnium opinionem (nam neminem habet, qui in universalitate, quam tenet, cum ipso sentiat,) deserere tantam auctoritatem, utpote ad minimum plerumque non errantem, & viam non tritam inire, cujus aspera fatetur se complanare non posse. Non ergo videtur implese omnes, quod ipsemet in talibus, ut sine offensa opinemur, requirit. Ergo grandi periculo, etiam juxta propria principia, se exponit, idque absque necessitate & sufficientibus argumentis. His data occasione præmissis, pergo in replica ipsius examinanda, &

44. Respondeo ad primam confirmationem. Doctrina illa Philosophi supponit veritatem, seu medium ipsum virtutis esse quidem difficilem reperibile, regulas tamen, quibus juvenur ad medium illud quàm proximè attingendum, non esse inventu difficiles, sed satis obvias, quas ille ibidem proponit, nec in illis assignandis aut laborat, aut contradicentem habet. Cæterùm dicere, quòd qui regulas illas, aliasque ejusmodi, sequitur, potiùs erret per defectum à vero medio, quàm per excessum, dicitur sine ullo fundamento, maxime quando judicatur nulla passione circa res illas afficitur. Id ipsum præterea manifestè experientie repugnat, tum quia facile est difficilia docere, tum quia videmus Auctores in ejusmodi iudiciis ex æquo in utramque contradictionis partem propendere. Ergo ex æquo deficiunt, ac excedunt. Itaque tantùm abest, ut regulæ istæ probent intentum Celladei, ut è contra vim argumenti nostri plurimum confirmant. Nam quamvis in executione homines plerumque deficiant à medio per defectum, maxime in bonis sensibilibus & voluptuosis, Doctores tamen in docendo non ita se habent, præsertim quando citra passionem judicant, sicut, Theologi judicare solent, quando in universali suam sententiam proferunt.

45. Quod additur de Hæreticis ex una parte, & de Prophetis ac SS. PP. ex altera, & falsum videtur, & ad rem non facit. Inprimis videtur falsum; si enim omnis doctrina, certò erronea, laxans sumatur ex una, & omnis stringens sumatur ex altera parte, haud facile apparebit magnus excessus. Certè Christus, de utroque extremo Scribas & Phariseos arguens, ita loquitur, ut unde excessus colligi possit non appareat. Contra additionem loquutus est Math. 23. dicens. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite. Secundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt. Alligant enim onera gravia & im-portabilia, & imponunt in humeros hominum: digitum autem suo nolunt ea movere. Hæc locutio aperte supponit,*

supponit, Scribas & Phariseos ultra legem Dei miseris hominibus plurima praecepta, eaque gravissima imposuisse. Sed & S. Marcus initio cap. 7. circa solas lotiones enarrat, plurimas fuisse Phariseorum traditiones, addens tandem haec verba. *Alia multa sunt quae tradita sunt illis servare, baptisimata Calicum & urceorum, & aramentorum, & lektorum*: sed & Christus ipse ibidem hoc ipsum illis objecit, dicens. *Relinquentes mandatum Dei tenetis traditionem hominum; baptisimata urceorum, & calicum, & alia similia hisce facitis multa.* E contra idem Salvator, *Matthai 15.* & *falsus Marti 7.* reprehendit eosdem Phariseos, quod Dei legem de honorandis parentibus laxassent, & irritam fecissent per traditionem suam. Tandem concludit, & *similia hujusmodi multa facitis.* Ex his, aliisque locis Evangelii bene collatis, invenimus, Scribas ac Phariseos frequenter & auxisse legem ponendo praecepta quae non erant, & eam diminuisse auferendo praecepta quae erant; ex quo clare sequitur primum, falsum esse, quod dicit Celladeus, errores circa legem fere semper esse circa detractionem, raro aut nunquam circa additionem, Sequitur secundum, Scripturam ita loqui, ut in incerto relinquat ex qua parte error fuerit frequentior, cum aperte infinet, ex utraque parte fuisse frequentem. Uno verbo ita in hac re loquitur Sacra Scriptura, ac locuta fuisset, si supposuisset homines ex utraque parte aequè deficere in tradenda strictiore ac laxiore doctrina: unde vis argumenti nostri roboratur; & Celladei responsio evertitur.

46. Rursum ab initio Ecclesiae reperio, plus fuisse erratum in doctrina per adjunctionem, quam per subtractionem legum. Plurimi ex natione Judaeorum contendebant omnes ad fidem conversos debere servare legem Moysis, & Gentiles etiam circumcidi: contra quem errorem, qui unus innumeris continebat, coactum fuit Concilium Apostolorum, & Paulus ipse contra eundem errorem fuscè scripsit. Praeterea S. Petrus in ipso Concilio Apostolorum, *Actuum 15. 10.* dicit, Deum per hanc ipsam doctrinam tentari, & jugum imponi in cervicibus discipulorum, quod nec ipsi, nec patres ipsorum portare potuerunt. E contra, ni fallor, non invenitur in exordio Ecclesiae tanta copia doctrinam laxantium legem Christi, quanta erat eam gravantium. Postea vero fuerit innumerae Haereses legem gravantes. Quidam damnarunt nuptias, ut illicitas. Alii prohibuerunt lapsos ad poenitentiam recipi. Hi pueros Baptismi incapaces esse tradiderunt; illi negarunt licitum esse confiteri venialia peccata: & quidem si de modernis haereticis loquamur, quorum multi valde laxarunt legem Dei, dubium mihi est, an in pluribus laxaverint legem, an eam strinxerint? Quidam omnem detestationem peccati ex Gehennae metu conceptam esse hypocritum, & magis peccatorem facere dixerunt. Alii operantes ex intuitu mercedis aeternae peccati actibus peccare, saltem venialiter: illi docuerunt illos etiam mortaliter peccare; quo uno asserto plus indebitè legibus adjecerunt, quam omnes simul de legibus indebitè abstulerunt. Itaque sicut Haeretici frequentissime legi detrahunt, frequentissime etiam eandem ultra debitum augent, adeo ut ex hoc capite nil in favorem Celladei concludi possit; sed omnia eò tendunt, ut vim argumenti stabiliant.

47. Idem dicendum de Prophetis, & Sanctis Patribus, qui omnes ex aequo favorabilia & rigida tradiderunt. De Prophetis res nimis clara est. Ab initio enim Prophetarum potissime loquebantur de liberatione Hebraeorum à captivitate Aegyptiaca, & de danda illis Promissionis terra, quae lacte & melle manaret, item de adventu Messiae, ejusque Regno in perpetuum duraturo. Deinde quot fuerunt, qui prospera praedixerunt maxime quando populus, invitabatur ad reditum è captivitate Babilonica? Sed & in aliis Prophetis plurima lata praedicta sunt. A deo ut, si omnia inspiciantur, aut nulla aut exigua inveniantur differentia. Idem prorsus apparet in SS. Patribus, qui dura mollibus temperarunt, ut apparet ex resolutionibus Quaestionum in materiis incertis, quas apud illos reperire est: & quidem exillimo, Celladeum haud negaturum, quin SS. Thomas, Bonaventura, Antoninus, Bernardinus Senensis, Sanctis Patribus accensendi sint; constat autem, istos ex aequo methodum inter utrumque extremum tenuisse, & modò strictius, modò laxius, planè instar reliquorum & graviorum tum sui tum nostri saeculi Auctorum, fensisse. Et sanè non possum non hic convellere dictum quoddam Vincentii Baronii, qui in Theol. morali falsò asserit, S. Thomam non adhærere sententiis minus tutis, nisi, allatis rationibus cogentibus, probet eas esse certas, & contrarias improbabiles. Falsitas hujus asserti in primis ex eo probatur, quòd quisvis Scotista aequo jure familia dicere possit de S. Bonaventura & Scoto; & tamen certum est, vel illum, vel Baronium seu potius utrumque falli, cum Sancti illi in pluribus sibi contradicant, nec ullus assertum suum demonstret, aut probabilitatem ab opposito auferat. Secundò falsitas ejusdem asserti manifestis exemplis evincitur. In primis S. Thomas in 4. dist. 17. quaest. 3. art. 4. docet, Confessionem integram mortalium sine debito dolore esse validam, sed informem; ac proinde, etsi gratiam non praebet, mortalia illa non esse necessario reconfitenda. Contraria tamen sententia non est improbabilis, imò est, & communiter censetur probabilior opinione S. Thomae, maxime cum Tridentinum sess. 14. cap. 3. & 4. ad valorem Confessionis dolorem exigat.

Rursum, quodlib. 10. art. 10. & in 2. dist. 44. quaest. 2. art. 3. Angelicus D. docet, eum, qui votum obedientiae emisit, in iis, quae ad regulam nullatenus reducantur, non teneri obedire, eò quòd obedire in hujusmodi non sit de necessitate, sed de perfectione obedientiae. Communis tamen opinio in iis obedientiae obligationem agnoscit. Idem dicendum de celebri S. Doctoris opinione, quòd iudex licitè condemnet innocentem, scitum innocentem, modò juxta allegata legitime probetur nocens. Qui plura exempla cupit, adeat Franciscum Bordonum in *Propugnaculo opinionum probab. cap. 16. & seq.* legat etiam Joannem de Cardenas in *Crysi Theologica disp. 15. cap. 6. art. 4.*

48. Ecce exempla à Celladeo allata nulla sunt, cum non illa sed contraria subsistant. Praeterea etsi exempla illa verè subsisterent, nulla ex iis ad quaestiones praesentem illatio fieri posset; Haereticarum enim, qui legem Dei minuerunt, fuisse homines improbi, qui ex libidine, non ex ratione doctrinam suam tradidère, quique obstinato animo commentis suis inhærere, de quibus proinde nemo fundatè praesumere potest, eos post debitum examen, sicut decet viros probos, suam sententiam tulisse. A talibus autem non valet consequentia ad Catholicos peritos ac probos.

Vincentius Baronius erroris convincitur.

S. Thomas frequenter sequitur partem minus tutam contra tutiorem probabilem.

Exempla Celladei non sunt vera.

Si vera essent, ex illis nil ad intentionem ipsius inferri posset.

Ab initio Ecclesiae plus erratum est in doctrina per excessum rigoris, quam per defectum.

Haeretici sermè ex aequo legem augent, & minuunt.

Certè consequentia ista est prorsus nulla. Hæresarchis sceleratis perverso animo certam fidei regulam, & in multis certam etiam morum regulam convellentibus non est credendum, quando docent ea esse vera, quæ libertati favent. Ergo neque credendum est viro probis ac peritis, quando talia docent. Et tamen hæc debet esse conclusio ex illo antecedenti, ut argumentum Celladei subsistat; quæ tamen similis est istis. Non est credendum notorio nebuloni in multis falsi convicto; ergo non est credendum viro perito ac probo omnig; exceptione majori. At consequentia ab exemplo Prophetarum rigida denunciantium adhuc deterior est: sic enim arguendum est, ut aliquid ad intentum Celladei inferri possit. Credendum est Prophetis ex certissima Dei revelatione loquentibus, quando rigida nunciant, quæ Deus illis nuncianda commisit. Ergo, quando nulla adest certitudo pro determinanda lite, non est credendum peritis & probis, si post questionem examinatam libertati faventia enunciaverint. Aut certè sic: Prophetæ, qui à Deo rigida tantum audierunt, rigida tantum docuerunt. Ergo omnes debent rigida docere, quando non regulantur à revelatione Dei alligata ad rigida, sed utuntur ratione, quamvis illa probabilissimè probet rigida illa esse falsa. Si ullæ in mundo sint consequentiæ nullæ ac irritæ, profectò sunt istæ; quæ tamen solæ in ordine ad præsentem questionem inferri possunt ab exemplis à Celladeo inductis.

Alia absurda ex sententia Celladei.

49. Cæterum si principium Celladei subsisteret, & Doctores ut plurimum & fere semper à vero deficerent, quando docent legem non dari; & rarò aut nunquam fallerentur, quando legem dari asserunt; eo ipso quòd opinio aliqua enuntiaret legem non dari, ex hoc solo principio præsumenda esset falsa, quòd opiniones libertati faventes fere semper sint falsæ. Postò cum hoc motivum sit reflexum, & præsupponat studium ac diligentiam præcessisse in determinatione questionis, nulla determinatio probabilis obstare posset, quò minus posterior hæc præsumptio locum suum haberet. Hinc autem sequitur, nullam dari posse veram & practicam probabilitatem pro non lege; quia quamdiu verus in incertis, quicumque talem regulam eligeret, eligeret regulam plerumque & fere semper errantem. Porro Celladeus absolutè vult hoc principium reflexum subsistere. Ergo tollit omne directè probabile practicum. Ergo semper tutiora tenenda sunt. Similiter ex eodem illo principio reflexo, sequitur, omnes Celladei assertiones solùm probabiles, legi faventes (habet autem complures) non esse positivè probabiles, nec sufficientem morum regulam; quas tamen pro talibus proponit. Similiter sequitur ex ipsius sententia, resolutiones probabiles libertati faventes esse plerumque veras ex vi motivi directi, & ex vi hujus motivi reflexi sequitur, easdem esse plerumque & fere semper falsas; hoc est utramque partem contradictionis esse simul probabilem, quamvis revera neutra sit probabilis. Ecce in quot & quantis Celladeus sibi contradicit.

Multiplex Celladei contradictio.

Celladei principium omnè questionis resolutionem in utilem reddit.

50. Ex eodem principio sequitur, neminem prudenter stare posse incertæ questionis resolutioni pro parte minus tuta, quamvis valde peritus eam dederit; quia sequeretur regulam, quæ & re ipsa, & in mente ipsius plerumque erraret. Hoc ergo principium admissio, prudentium & peritorum resolutiones in ordine ad alios gubernandos nil valerent. Nec quisquam nisi imprudenter talem resolutionem dare auderet. Et tamen lumine naturæ notum est, tales resolutiones & utiliter

tradi, & innoxie in praxim reduci, cum sine illis homines humano modo gubernari non possint.

51. Ex his ergo fixum manet, legem Dei in immensum quodammodo augeri ab ipso, qui dicitur legem dari. Idem esset periculum minuendi legem, si quis diceret, præsumendum esse nullam prorsus dari legem circa tutius, quando homo versatur in ullo dubio. At qui mediâ viâ procedit, vitat hæc absurda, quia dicit veritatem competentem, scilicet legem aliquando dari, aliquando non dari in dubio. Tum distinguit inter legem obligantem, seu exerentem & exerentem vim legis, & legem hic & nunc non obligantem nec exerentem vires suas; quarum neutrum aut tollit aut minuit, sed exactè docet, quænam sint quæ obligant, quænam quæ hic & nunc non obligant; atque ita progreditur, ut in nulla assertionem penat ullam legem obligare vel non obligare in ordine ad easdem circumstantias, in ordine ad quas certus est de contrario. Et sic nostra doctrina clarè vitat hæc inconvenientia, quibus opinio Celladei inevitabiliter subjacet.

52. Obijcit quintò. Argumentum procedit de subiecto non quoniam; supponit enim dubia frequentissimè oriri circa legem. At hoc est per accidens, vel ex defectu virtutis, quæ multum illuminat; vel ex vitiosis habitibus intellectum obfuscantibus. Remotis enim vitiis, & virtute habita, omnis prorsus per se loquendo cessat dubitatio tam de lege humana, quàm de naturali & divina. Omnis enim lex naturalis ac divina est invenibilis per debitam diligentiam. Similiter lex etiam humana saltem plerumque, utpote quæ rarò ignoratur, nisi dependenter à nostra negligentia; quæ omnia Celladeus in secundam partem probanda rejicit. Dubitantes ergo directè obligantur ad querendam veritatem, & solùm indirectè ad partem tutiorem, scilicet si querere nolint. Porro indiligentes merito hoc modo obligantur, ut sic excitentur, & quodammodo necessitentur ad invenendam veritatem, quæ est finis dubitationis.

Respondeo, solutionem hanc, non objectionem procedere de subiecto non supponente; certissimè enim constat casus innumeros tam de lege naturæ & divina, quàm de lege humana manere dubios & incertos, etiam post magnam diligentiam ad veritatem invenendam adhibitam. Patet hoc ex innumeris veritatibus practicis contradictoriis circa omne genus legum, potissimè verò circa legem humanam, quibus scatenet opera piissimorum juxta & doctissimorum virorum, de quibus nec probitatis defectus, nec diligentie neglectus venire potest in suspitionem, ratione quorum dubitatio ac incertitudo illa ulla ratione imputabilis præsumi possit. Stat ergo certissimum esse, quòd dubitationes ac incertitudines de legibus sint prorsus necessariæ & frequentissimè inter homines. Proinde vim argumenti, quod mihi videtur manifestè demonstrare intentum, non elidi. Porro quod Celladeus promittat, se probaturum oppositum, neminem movere debet; argumenta enim illa (si ex plerumque contingentibus judicare liceat) inveniuntur prorsus invalida, sicut hæc omnia inventa sunt, quæ tamen Celladeus pro validissimis & insolubilibus proposuit.

SOLVUNTUR FUNDAMENTA

Celladei.

Objectio 3. 53. **O**BJICIT primò. Tenemur ad tutius in omni dubio, tam ex lege naturæ, quam ex lege positiva divina, & humana. Inprimis sic naturâ comparati sumus, ut lex Dei, in se existens, ac in se sumpta, sit regula actuum nostrorum, nosque simus quid regulandum ac regulabile per illam. Regula hæc applicatur seu inimitatur per rationem nostram, quæ propterea etiam ipsa regula dicitur. Hanc legem omnes aliquo demum modo scire tenemur; nec excusamur, si illam ignoremus, nisi ignorantia fuerit invincibilis. Ex hoc principio sequitur, hominem tene-ri non ita se gerere in operando, ut non magis habeat operari juxta, quam contra legem; quia per hoc ipsum exponit se periculo violationis, & per hoc ipsum peccat contra regulam. At ita se habet homo in omni dubio, & in omni casu æqualitatis rationum, vel opinionum, si eligat partem minus tutam. Ergo in omni tali casu tenetur ad tutius, idque ex ipso jure naturæ. Ita Celladeus *quest. 9. §. 1.* qui paulò post §. 3. reflectens super hanc rationem, dicit tanquam manifestè concludenti insistendum esse, non obstante ratione illa, quam ultimo loco pro nostra assertione attulimus, quamque ipse fatetur esse gravissimam; atque eam ibidem laboriorè sed frustra conatur eludere, ut vidimus.

Præfata Celladei demonstratio. Peccat qui non magis operatur juxta, quàm contra legem obligantè.

54. Respondeo, hominem haud dubiè peccare, si ita in operando se gerat, ut non magis operetur juxta quam contra legem Dei certò in se existentem, & sufficienter applicatam: v. g. Lex prohibens homicidium certò existit, & est sufficienter intimata; contra hanc legem non solum peccatur, si homicidium scienter patretur, sed si dubium sit, an actio, quæ ponitur; sit homicidium. Ratio est, quia lex illa in se existens, & applicata exierit suam, & obligat ad abstinendum non solum ab homicidio certo, sed etiam à dubio. Hoc bene probatur argumento allato, eoque omnes utuntur ad hoc probandum. Sed hæc doctrina nil facit ad præsentem quaestio-nem, quæ procedit de ipsa lege; quando dubium est, an detur; nec procedit solum de dubio legis, sed etiam de dubio facti, ut patet; nec hic adhuc est legitimus quaestionis status, nisi super-addatur dubium illud etiam post sufficientem diligentiã adhibitam adhuc manere, nec solvi posse. At in hoc sensu objectio non urget, quia talis lex vel non existit, vel certè non sufficienter applicatur, ideoque nullam vim obligandi exerere potest: homo ergò in tali casu non peccat contra hanc legem, licet ponat opus, quod fortasse est, fortasse non est contra talem legem, quia per hoc nullam legem obligantem violat, ut patet. Jam homines hoc, non priori modo se habent, quando in dubio operantur, juxta doctrinam eorum, qui docent in variis casibus licitum esse sectari partem minus tutam in dubio. Ergò si bona fide talem doctrinam probabilem sectentur, non peccant. Tantum ergò abest, ut objectio intentum manifestè evincat, ut è contrario procedat ex manifesta æquivocatione & confusione legis certò existentis ac sufficienter applicatæ, cum lege post omnem diligentiam latente ac dubia, quæ fortè est fortè non est; & sive sit sive non sit, non est sufficienter applicata; & quod plus est, quando certum est, legem il-

lam non extendi ad circumstantias, in quibus opus ponitur, 55. Et sanè mirum est, Celladeum hoc non advertisse; vult enim solum legem Dei verè existentem & per rationem applicatam esse regulam completam. At hinc clarè sequitur, legem dubiam, utpote quæ sepe non existit, & numquam applicatur, non esse regulam, cui debeamus conformari, cum talis lex vel non habeat, vel nequeat exerere vim obligandi. Præterea est contra rationem regulæ, ut non magis sit, quam non sit; non magis cognoscatur, quam non cognoscatur. At talis est omnis lex, quæ post diligentem inquisitionem manet dubia. Ergo talis lex non potest esse regula humanarum actionum. Inconsistentia ergo sunt, sibi que prorsus contradictoria, quæ in hac objectione Celladeus con-jecit, & pro solidissimo fundamento suæ doctrinæ proponit.

56. Datur quidem lex reflexa certò existens, & sufficienter applicata, quæ in dubio legis obligat ad partem tutiorem, donec veritas diligenter quaesita fuerit, quia nefas est in dubio legis operari, nisi operans rationabiliter formet conscientiam suam, quæ vel explicitè vel implicitè dicit, legem aut non esse, aut si fortè sit, non esse sufficienter applicatam ut obliget. Atqui tale dictamen formari nequit nisi diligentia præmittatur, vi cujus intellectus alterutrum ex duobus illis concludat.

57. Quòd si Celladeus contendat, dari legem reflexam certam & sufficienter applicatam, quæ in omni prorsus dubio tam juris, quam facti obliget ad partem tutiorem, debet potens aliquod argumentum ad hoc probandum asserre, alioquin nemo, opinor, illi fidem dabit. At tale argumentum nondum tulit, nec ferre intendit, quia sermonem de legibus reflexis, quas ut futes rejicit, non admittit, sed omnia per solas leges veras & directas gubernari contendit, quod quàm absurdum sit, ex dictis constat; quia hoc ipso ponit non leges pro legibus, & consequenter non regulam pro regula. Sola enim lex verè existens est lex & regula. Ex legibus autem dubiis plurimæ non dantur. Ergo si omnis lex etiam dubia sit regula, inevitabiliter sequitur, aliquam non legem, & aliquam non regulam esse regulam. Quod est aperte contradictorium.

58. Objicit secundò. Nullus dubitans de lege, per-tuasus est legem non esse, sed virtualiter saltem dicit, *Fortasse est lex prohibens hanc operationem.* Ergo si operando violet illam legem, violatio est illi imputabilis & voluntaria, quia sciens, & volens exponit se periculo talis violationis. Et sanè sicut ludentibus imputabilis est jactura, quia se periculo perdendi scientes exponunt, & totum casui committunt; ita pariter se res habet in casu nostro. Præterea ipsa temeritas operandi in tali periculo est peccatum, quia omnis ita ope-rans, vel expressè vel æquivalenter habet hanc voluntatem: *Sive re ipsa violem, sive non violem legem, volo hoc facere.* At talis voluntas est peccaminosa. Ergo. Ita Celladeus §. 5.

Respondeo hæc omnia jam soluta esse, quia alia est lex vetans rem in his, alia lex vetans eandem rem in aliis circumstantiis. At operans in dubio legis vetantis rem in talibus circumstantiis, si juxta præscriptum sententiæ benignæ procedat, non versatur in illis, sed in aliis; ideoque non exponit se periculo violandi illam legem. Rursus alia est lex & certa in se, & sufficienter applicata; alia nec certa in se, nec sufficienter applicata, sed

lam non extendi ad circumstantias, in quibus opus ponitur,

55. Et sanè mirum est, Celladeum hoc non advertisse; vult enim solum legem Dei verè existentem & per rationem applicatam esse regulam completam. At hinc clarè sequitur, legem dubiam, utpote quæ sepe non existit, & numquam applicatur, non esse regulam, cui debeamus conformari, cum talis lex vel non habeat, vel nequeat exerere vim obligandi. Præterea est contra rationem regulæ, ut non magis sit, quam non sit; non magis cognoscatur, quam non cognoscatur. At talis est omnis lex, quæ post diligentem inquisitionem manet dubia. Ergo talis lex non potest esse regula humanarum actionum. Inconsistentia ergo sunt, sibi que prorsus contradictoria, quæ in hac objectione Celladeus con-jecit, & pro solidissimo fundamento suæ doctrinæ proponit.

56. Datur quidem lex reflexa certò existens, & sufficienter applicata, quæ in dubio legis obligat ad partem tutiorem, donec veritas diligenter quaesita fuerit, quia nefas est in dubio legis operari, nisi operans rationabiliter formet conscientiam suam, quæ vel explicitè vel implicitè dicit, legem aut non esse, aut si fortè sit, non esse sufficienter applicatam ut obliget. Atqui tale dictamen formari nequit nisi diligentia præmittatur, vi cujus intellectus alterutrum ex duobus illis concludat.

57. Quòd si Celladeus contendat, dari legem reflexam certam & sufficienter applicatam, quæ in omni prorsus dubio tam juris, quam facti obliget ad partem tutiorem, debet potens aliquod argumentum ad hoc probandum asserre, alioquin nemo, opinor, illi fidem dabit. At tale argumentum nondum tulit, nec ferre intendit, quia sermonem de legibus reflexis, quas ut futes rejicit, non admittit, sed omnia per solas leges veras & directas gubernari contendit, quod quàm absurdum sit, ex dictis constat; quia hoc ipso ponit non leges pro legibus, & consequenter non regulam pro regula. Sola enim lex verè existens est lex & regula. Ex legibus autem dubiis plurimæ non dantur. Ergo si omnis lex etiam dubia sit regula, inevitabiliter sequitur, aliquam non legem, & aliquam non regulam esse regulam. Quod est aperte contradictorium.

58. Objicit secundò. Nullus dubitans de lege, per-tuasus est legem non esse, sed virtualiter saltem dicit, *Fortasse est lex prohibens hanc operationem.* Ergo si operando violet illam legem, violatio est illi imputabilis & voluntaria, quia sciens, & volens exponit se periculo talis violationis. Et sanè sicut ludentibus imputabilis est jactura, quia se periculo perdendi scientes exponunt, & totum casui committunt; ita pariter se res habet in casu nostro. Præterea ipsa temeritas operandi in tali periculo est peccatum, quia omnis ita ope-rans, vel expressè vel æquivalenter habet hanc voluntatem: *Sive re ipsa violem, sive non violem legem, volo hoc facere.* At talis voluntas est peccaminosa. Ergo. Ita Celladeus §. 5.

Respondeo hæc omnia jam soluta esse, quia alia est lex vetans rem in his, alia lex vetans eandem rem in aliis circumstantiis. At operans in dubio legis vetantis rem in talibus circumstantiis, si juxta præscriptum sententiæ benignæ procedat, non versatur in illis, sed in aliis; ideoque non exponit se periculo violandi illam legem. Rursus alia est lex & certa in se, & sufficienter applicata; alia nec certa in se, nec sufficienter applicata, sed

Eadem argu-mentatio involvit terminos sibi contradic-tentes.

In dubio te-nemur ad tutius do- nec, dilige-ntiã præmit-tam conscientia rationabili-ter forme-tur.

Effegium præcludi-tur.

Objectio 2.

Æquivoca-tio argum-enti multi-plex detegi-tur.



manens dubia etiam post debitam diligentiam. Peccatum est primam violare, aut periculo eam violandi se exponere, ut dictum est. At secunda est incapax propria violationis, quia aut non habet vim obligandi, si forte non existat, aut certe non potest eam vim exerere, cum sufficienter applicata non sit. Unde operans in dubio talis legis non temere operatur, nec dicitur, ut vult Celladeus, volo hoc facere siue sit, siue non sit prohibitum per legem; sed hoc modo dicit. *Volo hoc facere, quia aut nulla est lex id vetans, aut si est, non est sufficienter applicata ut obliget.* In quo nulla est temeritas, nullus contemptus ut patet. Præterea dicit etiam hoc modo. *Volo hoc facere in hisce circumstantiis, quia in istis non vetatur, quamvis dubitem an sit lex illud prohibens in aliis circumstantiis, quæ tamen lex, etsi sit, non tamen est sufficienter applicata ad ullam obligationem inducendam, etiam pro illis circumstantiis.* Hoc modo se habet operans in circumstantia legis aut facti dubii, quando juxta benignæ sententiæ præscriptum operatur, qui proinde cum debita submissione, absque temeritatis vel contemptus ullius apparentia, procedit.

Objectio 3. 59. Objicitur tertio. Jussi sumus legem Dei bene scire, ac custodire. Item ubi dubitamus, quærere, orare, Scripturas scrutari, &c. Hæc intelliguntur de legibus verè existentibus, quas Deus dedit, & observari vult. Ergo Deus non vult nos casualiter nos gerere in operationibus ad ista mandata spectantibus, alioquin nec scire, nec quærere teneremur, sed sufficeret fortè fortunâ operari. Atqui omnis dubitans hoc modo se habet, si selectur partem minus tutam: ergo ex lege divina tenemur ad tutiorem in dubio. Ita Celladeus §. 5.

Non tangit controversiam prædictam.

Respondeo quid ad rem? Tenemur quidem legem Dei scire quantum humano modo possumus, & in dubio vi legis reflexæ tenemur veritatem quærere. At de hoc non agitur, sed de eo solum, an si post omnem conatum lex seu factum maneat dubium, adhuc tenemur ad partem tutiorem. Hoc unice probandum erat. Jam Deus vult nos non fortuito nos gerere circa violationem legis certæ & cognitæ, ut dictum est. At si lex post diligentiam adhibitam lateat, non amplius prohibet Deus actionem talem; tum quia lex illa non obligat, tum quia operatio consequens talem diligentiam afficitur peculiaribus circumstantiis illam honestantibus, ad quas lex illa dubia non extenditur. Ergo neque ex lege naturæ, neque ex lege divina tenemur ad tutiorem in omni dubio; sed neque ex lege positiva, ut mox ostendam contra Celladeum, qui quæstione decima argumentum ex hoc capite petitum proponit, atque expressis terminis tradit, partem tutiorem in omni prorsus dubio, non tantum ex consilio, sed ex stricto præcepto esse tenendam; ego verò hoc ipsum, utpote falsum, jam efficaciter rejeci. Quare solum superest argumenta contraria solvere.

SOLVITUR OBJECTIO

Ex Jure Canonico desumpta.

Jus Canonicum an doceat partem tutiorem in omni dubio esse tenendam?

OBJICIT primò. Jus Canonicum plurimis in locis supponit, partem tutiorem necessariò tenendam esse in omni dubio. Resolvit enim casum per hanc regulam, *quod in dubio pars tutior sit tenenda.* Itaque Jus Canonicum supponit, hanc obligationem jure naturæ ac

divino esse inductam. Supponit, inquam, eam potius, quàm inducat, quia assumitur ut regula juris, quod tutior pars tenenda sit in dubio. Regule autem sunt ex jure, non jus ex regulis. Regule communiter Canonice ac Juris tenent. Porro ita sunt textus, ex quibus potissimè sumi videtur hæc regula. Omnes autem habentur in eodem titulo de homicidio voluntario & casuali. Primus est *capitulum ad audientiam*, in quo quidam Presbiter declaratur irregularis merè ob dubium homicidii casualis. Vulneraverat is casualiter famulum suum, dum eum cingulo suo, cui cultellus adhaerebat, verberaret; cultellus enim vaginâ elapsus famulum in dorso aliquantulum vulneraverat. Superstiti famulus aliquamdiu, & à vulnere curatus est, mox alia graviore infirmitate superveniente extinctus est; hæc autem ita contigerunt, ut dubium relinquerent, an famulus ille ex vulnere moreretur. His præmissis, Clemens III. sic de hac re decernit. *Quia verò utrum occasione vulnere decessisset, dubium habetur: tua discretioni duximus respondendum, quod cum in dubio semitam debeamus eligere tutiorem, te convenit injungere Presbitero memorato, ut in sacris Ordinibus non ministret, &c. si verò ille ex altera infirmitate obierit, poterit divina Officia celebrare.*

Secundus textus est *capitulum significasti 2.* in quo quidam Presbiter maleficum, qui Eucharistiam & ornamenta altaris extra Ecclesiam asportaverat, ligone percussit. Mox parochiani videntes furem ornamenta asportantem accurrunt, cum quæ gladiis & fustibus in eodem loco occidunt. His petactis, dubitabat Presbiter, an ipse ictum lethalem inflixisset, & ideo reputandus esset irregularis? Huic casui, post plura clarè distinctèque enuntiata, sic Respondet Innocentius III. *Quid si discerni non possit ex cujus ictu percussus interierit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi Sacerdos: & si forte homicida non sit, à Sacerdotali officio abstinere debet. Cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur.*

Tertius textus est *capitulum Petio*, in quo clericus, eruptione cum aliis clericis & laicis è castro facta, contra inimicos Christiani nominis pugnans plures percussit, sed neciebat, an suis ictibus quemquam occidisset, quamvis in conflictu plures hinc inde essent interfecti. Huic ergo metuenti, an hac de causa censendus esset irregularis, respondet Honorius III. *Mandamus, quatenus si de interfectione cujusquam in illo conflictu tua conscientia te remoret à ministerio altaris abstinere reverenter, cum sit consultius in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare.* Hi textus expressè supponunt obligationem sectandi partem tutiorem in dubio. Ita Celladeus *quæst. 10. §. 1.* qui citat etiam *capitulum Iuvenis, de sponsalibus.* Et *Clementinam, excoi, de verborum significat:* Quos textus, quamvis plures magni illos faciant, ipse tamen existimat abs re adduci, idque judicat clarè demonstratum esse à Cardinali Pallavicino *de actibus hum. disp. 9. quæst. 4. num. 10. & 11.*

Respondeo me textus istos fusè explicasse & Respon-
quæst. 26. de Consc. probabili, atque ex illis ipsis aliisque sacris Canonibus benignæ sententiæ veritatem ostendisse. Textus enim isti aperte supponunt, solutionem probabilem dubii sufficere ad sectandam partem minus tutam. Legantur ibidem dicta, quia non est cur hic repetantur. Verum quia ibi non tam agebatur de dubio quam de solutione probabili, ideo sistendo in terminis propriis præsentis quæstionis,

62. Respondeo secundò. Casus horum textuum non urgere, quia omnes aut certè duo ultimi procedunt de dubio contra legem certò existentem: Lata enim erat lex, ne homicida culpabilis altari deferviret, &c. tales autem leges, nisi peculiaris ratio obstet, non minùs prohibent dubiam quàm certam transgressionem; sicut lex non occidendi non solum prohibet actum, qui certò necem illaturus est, sed etiam actum omnem de quo dubitatur an sit necem allaturus. Atque hinc est, quod Pontifices in istiusmodi casibus declaraverint, homicidas dubios esse irregulares, & non minùs ligari lege illa Ecclesiastica, quàm certos; sicut omnes dicunt nos lege naturali obligari ad abstinendum non solum à certo, sed etiam à dubio homicidio, quia lumine naturæ notum est, quod lex prohibens homicidium, non solum certam sed etiam dubiam occisionem prohibeat. In his ergo aliisque similibus ultrò fateamur, semitam tutiorem esse terendam, & ex una parte nullum, ex altera magnum periculum imminere, nempe periculum contraveniendi legi verè existenti, & sufficienter applicatæ, ex quo periculo ritè inferimus, actionem illam esse malam, & in hisce circumstantiis per illam eandem legem absolutè prohibitam. Verùm hinc non sequitur, quod par sit obligatio in omni prorsùs dubio, ut supra ostensum est. Distingimus enim dubium facti à dubio legis, & dubium facti contra legem certam à dubio facti contra legem dubiam; neque enim ulla est paritas unius ad alterum, ut ibi quoque indicatum est.

63. Et sanè si sermo sit de dubio universim sumpto, nil manifestius vel ex hoc ipso titulo de homicidio, quàm Pontifices supponere, nullam dari obligationem sectandi partem tutiorem in omni dubio. Legantur capita 9. 13. 14. 16. 21. 22. 23. & 25. hujus tituli, & in illis apertè videbis, Pontifices, non obstante morte ex quorundam Clericorù actionibus sequuta, declarasse eos non fuisse irregulares. Ergo à fortiori idem declarassent, si, reliquis stantibus, fuisset dubium, an mors sequuta fuisset. Sed quid? numquid non dubium erat, an isti etiam ab altaris ministerio arceri deberent? Utique dubium fuit, quia plurimi gravissimiq; viri quæstiones has Pontifici solvendas tradiderunt. Cur autem non responderunt Pontifices ad hos casus, sicut ad priores in superioribus allatis exemplis contentos responderunt, in dubio tutius venendum est? Dicam, quia bene sciebant, non constare de lege ulla, quæ eos redderet irregulares, qui attendentes rei licitæ casualiter & sine culpa homicidium committerent. Nam quamvis alii dubitarent, an talis lex daretur, & quamvis fortassis ipsimet Pontifices dubitarent an talis lex fuisset condita; quia tamen sciebant illam non esse certam sed dubiam, responderunt illam neminem arctare, sed omnes esse liberos, ac si certò constaret, nullam ejusmodi legem fuisse conditam. At in casu homicidii imputabilis, etiam dubii, contrarium censuerunt, quia bene sciebant, legem extare, quæ omnem culpabilem homicidam ab altari arceret, quæque pròinde contravenientes tali legi irregulares redderet. Videbant autem talem legem ex æquitate extendi ad arcendum etiam homicidam dubium ab altari, quia eadem lex quæ vetat celebrationem fieri ab homicida, vetat illam fieri etiam ab homicida dubio, quamdiu contrarium non exprimitur in jure, aut ratio peculiaris non obstet. Tantùm ergo abest, ut ex hoc loco probetur universalis

obligatio sequendi tutiora in dubio, ut potius oppositum probetur, & tota res declaretur per illam ipsam distinctionem, quam nos ad præsentem textum attulimus, quamque antea etiam exposueramus.

64. Hoc autem maximè ex eo patet, quòd Pontifex ipse in cap. significasti 2. quod maximè favet Celladeo, ponat casum (qui habetur post textum, cui interjectus erat) de homine, quem constabat ab uno tantùm ex multis fuisse interfectum: quærit autem Pontifex, an omnes in eo casu sint habendi irregulares, cum discerni nequeat, qui debeant culpabiles judicari? Huic autem quæstioni non respondet, sicut casu in illo cap. contento responderat, scilicet tutiorem viam tenendam esse, & unumquemque quoad præsentem quæstionem reputari debere homicidam, quamvis fortè homicida non sit. Et tamen in eo etiam casu dubium fuisset, an hic particularis homo alium occidisset. Ergo Pontifex in hac ipsa re, etiam quando homicidium peccaminosum & imputabile est dubium, non censuit universaliter partem tutiorem esse tenendam, alioquin eodem modo ad hunc casum respondisset, sicut ad priorem; quia uterque casus in ordine ad præsentem quæstionem fuisset planè idem, cum in utroque ex æquo homicida, etiam dubius, ab altari arcendus fuisset. At Pontifex non ita respondet, sed solum dicit de hac re diligenter cogitandum, & casum istum ab alio esse valde diversum. Et ratio esse potest eadem, quam jam insinuavi, quia scilicet in hoc casu non constabat, hanc determinatam personam percussisse alterum aut illi nocumentum intulisse, cum in priori casu constaret Presbiterum ligo- ne, & ut dicebatur, etiam in capite furem percussisse, adeoque actionem in alterum exercuisse, quæ & ob gravitatem instrumenti, & partis percussæ præstantiam & teneritudinem facillè lethalis existimatur. Quocirca credibile videtur, diversam hanc Pontificis resolutionem in alio non fundari quàm in eo, quòd in priori casu constaret legem latam esse, ne quis celebraret qui alium inflicto vulnere occidisset, quam legem non constaret adversus eos latam, de quibus dubium erat, non solum an occidissent, sed etiam an ullo modo alium percussissent; alioquin si ex æquo constasset, legem utrumque casum involvere, Pontifex pro utroque casu eandem prorsùs sine ulla ambagibus responsum dedisset. Quod cum non fecerit, apertè ostendit, longè diversam habendam esse rationem de dubio circa legem, ac de dubio facti, quod à lege certò prohibetur. Itaque & nullitas argumenti, & tota doctrina nostra ex hoc ipso titulo confirmatur.

65. Hæc est genuina responsio; ex ipsa rerum gestarum legumque natura desumpta, quam Celladeus aut nullo modo aut solum confusè vidit. Refert quidem §. 2. plurimum responsiones, easque postea tanquam insufficientes, sed immeritò & insufficienter rejicit, ut mox ostendam. In primis ergo, plures, inquit respondent, has & alias ejusmodi decisiones procedere de dubio practico, in quo juxta omnes tenemur ad partem tutiorem. Hæc responsio veram solutionem continet, quia etsi dubium de homicidio per actionem culpabilem admissò non sit proximum, & propriè practicum, necessariò tamen connectitur cum dubio proximo & practico, ut ostensum est; ideoque eadem doctrina æqualiter procedit de utroque dubio, quia in his & similibus casibus dubium remotum & speculativum neces-

Pontifex in ipso capite significasti, supponit ad omne dubium de homicidio etiam culpabilis inferre obligationem sectandi partem tutiorem.

Videntur fudari in eo quod in uno casu lex certa daretur, in alio verò solum lex dubia.

Textus isti solum loquuntur de dubio practico, vel de dubio inferente dubiū practicum.

farid infert dubium proximum & practicum, Huic responfioni aliud non reponit Celladeus, quam quod eadem fit ratio dubii speculativi & practici, & remittit fe ad rationes praecedentes, quibus id convinci autumat; fed illas prorsus nullas, æquivocationibusque plenas invenimus, & ut tales rejecimus. Præterea ingens est comparitas inter talia dubia, ut clarè constat ex dictis.

Celladeus immeritò dicit, nos non clarè mentè nostram expli- care.

66. Subdit tamen, vix apparere quid velimus, cum fateamur eandem esse rationem dubii speculativi ac practici, quando non adest causa rationabilis variandi in judicio practico. Sed assertio nostra est nimis perspicua; volumus quidem aliquando eandem esse rationem dubii speculativi & practici, scilicet quando dubium speculativum infert practicum, quia verè tunc eadem ratio procedit de utroque. At negamus hoc semper evenire, sed probamus dubium speculativum sæpe non obstare, quò minùs conscientia, dictans opus hîc & nunc esse licitum, rationabiliter formetur. Quid hoc asserto clarîus, & intelligibilius?

Secunda & tertia responfio aliorum ad dictos textus.

67. Respondent alii 2. has decisiones intelligendas esse de iis solùm casibus, qui in illis continentur, nec extendendas ad alios, & multò minus ad omnes casus dubios.

Ratio hujus rei desumitur à tertia Auctorum responfione, quæ asserit, congruentiam in genere sectandæ partis tutioris non esse præceptum, sed consilium, ut ex innumeris exemplis patet, in quibus pars minùs tuta licitè eligitur. Itaque axioma illud universaliter sumptum non est nisi consilium in quadam æquitate rationis naturalis fundatum. Hac æquitate nixus Pontifex in casibus propositis gravem obligationem induxit, quæ nec ad omnes, nec ad alios casus, etiam similes, est deducenda.

Sanchez benè probat, neminem in dubio juris censendum irregularem.

68. Fundamenta harum interpretationum Celladeus recitat ex Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 10. qui ibi contendit, neminem in dubio juris reputari debere irregularem, sed neque in dubio facti extra casus in dictis capitibus expressos. Fundamenta prioris asserti sunt primò ex cap. 15 qui, de senten. excomm. in 6. ubi deciditur, irregularitatem non incurri ob casus similes, aut jus apparens, sed solùm in casibus in jure expressis. Ergo à fortiori non sufficet, ubi totum jus est dubium.

Confirmatur: Textus inducentes irregularitatem in homicidio dubio, solùm loquuntur de dubio facti. Ergo nullus est irregularis in dubio juris cum nullum sit jus hoc statuens. Secundò dispar est ratio in dubio juris, & in dubio facti, quia jus dubium nequit suum effectum, id est obligationem, inducere, cum de ipso jure dubitetur. At, stante dubio facti, potest esse jus certum statuens eam irregularitatem. Tertid, nemo in casu juris dubii condemnari potest ut irregularis, quia judex juxta jus sententiam ferre debet. Ergo nemo in tali casu censendus est irregularis, nequidem in foro conscientia, cum forum conscientia sit mitius foro externo. Quartò, in pœnis ipso jure inflictis, qualis est irregularitas, delinquens ipse est judex, qui & contra se profert sententiam, & illam etiam in seipso exequitur. Ergo in dubio juris non tenetur exequi pœnam in seipso, sed ex eodem principio seipsum potest absolvere, quo in foro externo à judice externo absolveretur. Quintò demum, jus dubium non est sufficienter promulgatum & applicatum. Ita Sanchez num. 42.

69. Idem author num. 48. probat alteram

partem, scilicet irregularitatem non incurri in aliis casibus dubiis, sive juris sive facti, sed solùm in casu homicidii dubii, ac proinde in aliis dubiis standum esse pro possessione. Primò: omnia jura clamant in dubio delicto reum esse absolvendum. Reg. favorabiliores 168. ff. de reg. juris. & cap. cum sunt, eodem titulo, in 6. ubi expressè habetur, cum sunt jura partium obscura, reo favendum est paritèr quàm actori; ubi Glossa dicit, reum in eo ipso absolvendum, quòd actor non probet delictum, & ideo hæc regula apertè procedit de utriusque generis dubio, atque idipsum expressè traditur in cap. unico, ut Ecclesiastica beneficia, versu, cum enim, ubi hæc habentur, cum enim iuris sit explorati, quòd, actore non probante, is qui convenitur, etiamsi nihil præstiterit, debet absolvi, quod perinde est, ac si diceret, etsi reus non probaverit se innocentem, tamen sola negatio probationis in actore est sufficiens ratio absolvendi reum. At quoties factum manet dubium, delictum non est probatum. Ergo tunc reus absolvendus est, quamvis altera pars sit æquè dubia; & hæc est consuetudo tribunalium. Itaque cum hæc sit regula juris, & quidem rationi consona, non est ab illa recedendum absque textu expresso, qui extra casum homicidii dubii non invenitur. At ille extendi non debet ad alias irregularitates contra aliam regulam juris. Adde forum internum à foro externo in nullo discrepare, nisi quando forum externum ex falsa præsumptione procedit, qualis certè nulla est in præsentis casu. Ergo, extra illos casus expressos, nemo ob dubium ullum juris vel facti habendus est irregularis, nec in foro externo, nec in foro interno. Et sanè, si omnia benè perpendantur, hoc dubium non est tam dubium facti quàm juris, quia tandem quaestio devolvitur ad hoc, an jus statuerit irregularitatem pro factis dubiis extra casum homicidii. At hoc jus est dubium. Et nemo in dubio juris censendus est irregularis. Ergo nec in hoc dubio. Ergo præmissæ illæ decisiones de irregularitate nequidem ad alios casus irregularitatis extendendæ sunt. Et multò minùs ad omne dubium in genere. Hæc fermè Celladeus in Thoma Sanchez, quæ sine dubio valdè fundatè dicta sunt; & validissimè confirmant nostram sententiam, quia probant quòd in materia irregularitatis sæpe non teneamur ad partem tutiorem in dubio. Sed videamus quid Celladeus opponit.

70. Opponit primò. Quod pœna irregularitatis non extendatur ad casus similes in jure non expressos, æquè facit contra nos. Deinde hoc ipsi non repugnat, quia non agit de casibus similibus, in quibus potius certum est, eam pœnam non incurri.

Respondeo, nos docere homines in aliquo saltem dubio non teneri ad partem tutiorem, & asserimus casum dubium tam de jure inducente irregularitatem, quàm de facto, cui irregularitas annectitur. Deinde probamus nos in hoc dubio non teneri ad partem tutiorem. Quid hoc faciat contra nos, nec Oedipus dixerit, cum evidentissimè probet intentum nostrum. Sed quid? fortè hoc ipsum Celladeo non repugnat? Verè ipsi non repugnaret, si certò constaret, legem latam esse, quæ discretè statueret, irregularitatem non incurri in ullo casu dubio nisi in casu homicidii. At non constat de tali lege. Neque enim certum est, caput illud, is qui, hoc universaliter aut statuere, aut supponere. Quid ais Celladeo? est ne certum, quod dubius de mutilatione, de legitimitate, & aliis similibus non sit irregularis? minime;

minimè; quia caput illud solam dicit, irregularitatem non incurri propter celebrationem in templo polluto, quia hoc non est expressum in jure. At, hoc non obstante, irregularitas per legem statuta est propter mutilationem, & defectum natalium, &c. Quidni ergo etiam propter dubiam mutilationem aut legitimitatem, &c. statuta sit? oppositam non certò sed solum probabiliter deducitur ex illo cap. Ergo versatur in casu questionis, quæ ex hoc ipso argumento deciditur contra Celladeum, quia, non obstante dubio aut juris aut facti alicujus, per varias rationes constringere possumus ad probabiliter concludendum, nos non teneri ad partem tutiorem in tali dubio sectandam.

71. Opponit 2. Regula & doctrinæ faventes reo, ac usus tribunalium adducuntur abs re; quia eliduntur aliis juriis. Si enim jura clamant, reum absolvendum in dubio: clamant etiam, tutiorem partem in dubio tenendam. Jam ne priora violentur, tu interpretaris secunda esse de consilio, vel solum locum habere in casibus expressis. At ego, inquit Celladeus, eodem jure contendam, priora esse solum de consilio, vel extendi solum ad casus in jure expressos, ut sic inviolata censentur axiomata posteriora. Ergo nil ex hoc inferitur, sed querenda est concordia, vel nescientia veri sensus est fatenda.

Insufficiencia replicæ ostenditur. Respondeo, nullam esse allisionem horum juriis; nam quod de actore & reo dicitur, haud dubiè est de præcepto, & extenditur ad omnes casus, cum nemo inficias eat, aut ullam exceptionem ponat, nisi fortè exceptio ipsa alicubi ponatur in jure. Ergo de hujus regulæ sensu dubitandum non est, cum & ipsum lumen naturæ & omnium tribunalium praxis clarissimè ostendant, sensum illius esse perspicuum & universalem, atque obligationem judicibus inferre. E contrario non est certum, quòd tutiora aut universaliter, aut etià in omni dubio sint tenenda ex præcepto, quia certum est, quod in multis non teneamur ad tutius, quod & ipse Celladeus fatetur de suo probabili, quod excusat sequentes illud, quamvis procedat de parte minus tuta. Ergo certum est apud omnes Catholicos benè sentientes, quod tutiora non sint universaliter tenenda ex præcepto. Jam verò si agitur de casu dubii remoti & speculativi, neque certum est quod teneamur ad partem tutiorem, cum innumeri & ferè omnes id negent. Ergo regula de parte tutiori universaliter tenenda in dubio explicanda est per regulam de favendo reo in dubio, quia jura dubia per eerta declaranda sunt, non ex adverso; congruum enim est ut clarum jus limitet jus dubium, ut & per se patet, & omnes fatentur. Itaque Celladeus, regulam priorem opponendo secundæ, & contendendo id ex æquo posse fieri, per manifestam violentiam sensum legis certæ regulæque clarissimæ detorquet, & contra lumen naturæ, contra consensum doctorum, ac omnium tribunalium usum, sine ullo fundamento vocat in dubium, & per jura incerta exponit certa, eaque limitat. Reprehendus itaque est ex hoc ipso titulo, ex quo nos reos, se autem immunem esse jactat & arbitratur.

Quod Reo sit favendū in dubio est jus certum ac universale, quod obligationis secum affert.

Jus certum non debet exponi & limitari per jus dubiū, sed è cõtra.

3. Replicæ. Celladeus mira cõbinat, ut ostendat nos nescire, quomòdò regulæ juris cõcilientur.

72. Opponit 3. nos proderè nostram nescientiam de harum regularum concordia, & illas reipsa habere pro inconcordabilibus. Hoc ut probet, sic pergit. Tenetis, inquit, doctrinam de parte tutiori tenendam esse universaliter de consilio, & huic universali æquitati innixum Pontificem per novam legem induxisse gravem illam

obligationem quoad casus illos dubios. Mox assertis aliam doctrinam universalem, quòd in dubio reo sit favendum, quod reus absolvendus sit, actore non probante. Cur ergo Pontifex non absolvit eos in casu illo dubio? cur illos damnavit? scis quare? quia illi erant rei, etiam antequam Pontifex illos expressè damnavit ut irregulares. Præterea ex eadem vestra doctrina sequitur, Pontificem simul & semel contra ac juxta rationem fecisse. Juxta quidem, quia innotuit doctrinæ rationabili de tutiori parte. Contra verò, quia contra aliam universalem doctrinam, etiam rationi consonam, damnat reum in dubio. Rursus tenemini asserere, doctrinam de tutiori parte ne quidem esse de consilio, tum quia contrariatur alteri doctrinæ universali, quam præferis; tum quia forum exterius, ex quo ad interius arguitis, nec de consilio tenetur condemnare reum in dubio. Imò si arguendum sit à foro externo ad internum, quod mitius est externo, sequeretur, homines peccare tutiorem partem eligendo, quia judices peccarent damnando reum in dubio. Ergo ista jura conciliare nescitis: sed habetis illa pro inconcordabilibus. Ita ille.

Respondeo, mirum mihi videri, talia à viro prædocto combinari, ac objici potuisse. Inprimis ergo perspicuum est, nos optimè conciliare illa jura, nam reo à Jure favendum est semper, quamdiu crimen non probatur; & hoc non consilium sed præceptum est, quamdiu dubium est, an sit reus ejus noxæ aut notæ, de qua queritur. Jam verò quod plerumque sit solum consilium sequi partem tutiorem in dubio, aut quòd pars tutior sit etiam tenenda de præcepto tam in dubio præcepto, quam in omni dubio necessariò connexo cum dubio practico, nulla ratione contrariatur præcepto de favendo reo; nam qui practice dubius est, eo ipso reus est sectandi partem tutiorem, cum de honestate partis minus utatur nullum conscientie dictamen formare possit, ut patet.

Regula de favendo reo in dubio & de sectandâ parte tutiori in dubio conciliatur.

73. Cur ergo Pontifex eos non absolvit in illo dubio? Respondeo inprimis, ideo eos non absolvit, quia etsi dubium esset de facto an essent homicidæ, non tamen dubium erat de lege, & an essent indirectè saltem irregulares, quia existimabat eos à divinis arceri per eam legem, quæ simpliciter prohibet homicidam altari ministrare, ea prorsus ratione, qua omnes ab actione, de qua dubitatur an sit illatura homicidium, arcerentur per eam legem, quæ homicidium vetat. Ergo Pontifex habuit eos ut irregulares, & absolute reos. Idemque jam etiam dicendum esset de quibusvis aliis dubiis facti, cui irregularitas imponitur, nisi per posteriorem legem satis indicatum esset, neminem habendum irregularem, nisi ob casum clarè expressum in jure.

Pontifex declaravit illos irregulares, quia habebatillos ut absolute reos.

74. Respondeo 2. Dato, non concessio, quòd non constaret, legem illam certam fuisse extensam ad homicidam dubium ab altari arcendum, dicendum tamen est, Pontifices illos sensitse legem illam ad tales casus dubios extendi, atque ideo suis illis decretis extendisse legem statuentem homicidas esse irregulares, ad certò comprehendendos homicidas etiam dubios, ut sic in posterum omnis circa hoc difficultas cessaret. Et sanè, universaliter periculosum erat talibus hominibus altari ministrare; eò quòd frequentissimè dubium practicum occurrisset, an tenerentur ab ordinis ministerio abstinere: ex alia verò parte multa eos stimulassent ad ministrandum in ordine. Ergo versati fuissent in periculo peccati. Huic malo

Pontifices censuerunt, legem latâ ad casus illos dubios extendi, ideoque eam distendit ad illos extendentur.

malo ut præcaverunt Pontifices, declararunt eos esse irregulares, eò quòd universaliter loquendo tutius illis esset se pro talibus gerere, quam semper exponi periculo contraveniendi legi certæ, quæ non poterat non valdè probabiliter æquè obligare in homicidio dubio, ac in certo. Et quidem credibile est, Pontifices existimasse non extensionem illius legis ad homicidas dubios non fuisse probabilem, sicut videtur non fuisse; ideoque rectè conclusisse, oppositum fuisse temerarium, eaque declaratione legem illam practicè extendisse ad homicidas dubios certò complectendos. Hæc de sensu & concordia harum constitutionum, quæ mihi videntur non tam fuisse leges propriè novæ, quam novæ & certæ extensiones legis antiquæ; quamvis tales extensiones de novo factæ non incongruè dici possint leges novæ. Sicut enim verè sunt leges, & de novo conditæ, ita indubiè sunt aliquo modo leges novæ, quamvis agant de re, circa quam leges priores stabilitæ erant; de quibus tamen non usque adeo certò constabat, eas ad casus illos dubios fuisse extensas. Itaque Celladeus immeritò carpit eos, qui decreta ista leges novas appellant.

Sola causa dediti novæ istas leges.

75. Respondeo 3. Quamvis ante has declarationes nulla in puro dubio fuisset obligatio gerendi se pro irregulari, nihilominus ex sola æquitate regulæ illius, quòd in dubiis tutiora sint tenenda, meritò potuisset Pontifex novam illam legem condere. Hoc enim in omnibus fermè legibus humanis cernitur, cum pleraque non ex necessitate, sed solum ex congruitate statuuntur. Dixi in puro dubio, utpote in quo nulla fuisset probabilitas homicidii; ideoque in puro illo dubio solum consilium fuisset partem tutiorem sequi, & legi contra homicidas late obtemperare. Ratio est, quia Pontifex ob solam æquitatem rationabiliter poterat dictas leges statuere, obligando ad æquitatem illam. Et talis videtur lex contenta in cap. ad Audientiam, quod procedit de dubio casuali, & in quo nulla est mentio de temeritate contrahenda ab eo, qui, non obstante dubio, celebrasset. At in reliquis duobus capitibus homicidium casuale non erat, sed percussio & vulneratio fuerat voluntaria, omnibusque inspectis, ita probabile erat homines illos fuisse homicidas, ut oppositum non fuerit probabile. De his autem non videtur dubium, quin Pontifices censuerint illos, quoad abstinendum ab exercitio Ordinum, lege homicidarum teneri; atque ideo mentionem fecerunt temeritatis in celebrando, quia tales, etiam ante has declarationes, utique temerè celebrassent. Itaque pro his constitutionibus existimo, non solum æquitatem abstinendi, sed etiam notam temeritatem exercendi Ordines, induxisse illos ad præfatas sanctiones evulgandas. Sed & Sanchez ipse sat clarè hoc expressit, ostendens quod sicut magna est diversitas inter casus illorum cap. ita pariter longè aliter Pontifices loquuntur de posterioribus, ac de primo. Pontifex ergo potuit legem prioris cap. ex mera æquitate dictare, & duas posteriores ex prævia quadam necessitate statuere, cum duæ ultimæ sicut supponunt jus antiquum ad illos casus extendi, ita expressè declarant, quod homines in casu talis dubii eidem pœnæ subjaceant quoad sacrorum Ordinum administrationem, cui homicidæ certi subjacent. Ex his constat, Pontificem ita in duobus posterioribus capitulis habuisse Presbyteros illos reos, ut in primo capitulo non certò videatur Presbyterum reum supponere;

fortassis ergo legem novam condidit, qua illius tali pœnæ ex quadam æquitate subiecit. Neque hinc sequitur, Pontificem in eadem declaratione & juxta & contra rationem fecisse. Nam in priori casu ita egit ex æquitate, ut non damnaret reum ob dubium legis prioris, sed novam condidit, per quam illum eidem pœnæ subiecit. At in duobus reliquis damnavit eos ut reos, quia essi homicidium non esset certum, irregularitas tamen videbatur certa, quia valdè probabile erat, Presbyteros illos homicidium commisisse, & quia erant culpabiles ob actiones Clerico valdè indignas. Certum autem videbatur, legem, veterem homicidas voluntarios in sacris ministrare, extendi ad eos, qui talia sponte agerent, quæ non solum apta erant ad mortem causandam, sed insuper maximam probabilitatem inducerent, quod vulnus lethale inflixissent. Ubi ergo, quæso, est illa Pontificum actio, quæ simul & semel sit juxta & contra rationem? Nullibi, nisi in apprehensione Celladei, qui simul & semel complectens plures casus inter se dissimiles, eosque confundens, tribuit omnibus, quæ non omnibus sed aliquibus tantum conveniunt. Aliqua enim ex uno, alia ex altero principio sunt stabilita, non autem singula ex utroque, ut immeritò, & sine ulla probatione supponit.

76. Præterea Celladeus in hac ipse re ingen-
tem æquocationem passus est, quia supponit, Pontifices declarasse, Presbyteros illos reos ejus vocari rei, de qua dubium erat, an essent rei. Sed non est ita: non quærebatur, an illi essent declarandi absolute homicidæ; quia supponitur id aut dubium, aut saltem incertum fuisse. Quare dico, si Pontifex eos absolute reos homicidii damnasset, egisset utique contra omnia jura, quæ clamant, reum in dubio esse absolvendum; sed quærebatur, an, stante illo dubio, essent irregulares, nec nò? Jam peto à Celladeo, an irregularitas eorum esset dubia apud Pontifices, an certa, vel saltem probabiliter existimata? Si dubia, utique Pontifices egissent contra jura omnia, si ex vi juris antiquorum eos declarassent irregulares. Ergo non aliter dici possent rationabiliter egisse, quam condendo novas leges, per quas eos irregulares constituebant. Quòd si irregularitas eorum habita est certa, dicat velim Celladeus, quomodo Pontifices pro motivo attulerint, quòd in dubio tutior pars sit tenenda, cum hic nullum processus fuisset dubium de re quæsitæ? Si verò irregularitas eorum erat solum probabiliter credita, peto in primis, quomodo regula de dubiis locum habeat, cum per decisionem probabilem dubitatio tollatur? Peto secundò, an illa probabilitas sufficeret necne ad condemnandum reum? Si non sufficiebat, Pontifices egerunt contra rationem & jura, si ex jure antiquo sententiam tulerunt; nec aliter ab hoc excusari possunt, quam si dicantur leges novas condidisse. Si sufficiebat, tunc quidem ex vi legis antiquæ poterant decisionem formare, & ea occasione arrepta per legem novam declarare, omnes ejusmodi homicidas dubios esse irregulares, ut ita omnis in posterum dubitatio tollatur, quæ non potest non sæpe incurri, quando res opinioni subjacet. Itaque congruum fuit, & quodammodo pro uniformitate publica necessarium, ut istæ decisiones ita extenderent antiquas leges, ut quoad illam indubitam ac fixam extensionem essent & haberentur leges novæ. Hæc qui considerat, videbit, nî fallor, Celladeum suam magis quam nostram de harum legum & regularum concordia & ul-
nescia.

nescientiam proderet, & sine novarum legum admiffione (quod tamen audire non vult) non posse illas inter se conciliare.

Nostra harum legum & regularum concordia.

77. At nos omnia facile conciliamus; dicimus enim, Pontifices non processisse in casu irregularitatis proprie dubia, sed solum in casu homicidii dubii, quo dubio stante, ipsi probabiliter saltem judicabant eos esse reos irregularitatis, & obligatos ad abstinendum ab exercitio Ordinum ex vi legis, arcantis homicidas à suscipiendis & exercendis Ordinibus. Jam, stante hac probabilitate, quamvis non esset certum, eos peccaturos fuisse contra legem exercendo Ordines, id tamen erat valde periculosum: unde temerarium erat sic celebrare, cum ita probabile esset, talem celebrationem esse illicitam, ut oppositum non esset probabile. Quare etiam inhonestas talis operis non esset proprie dubia, quia tamen plane certa non erat, aliquo modo dubia censetur. De hoc dubio, & de hac temeritate loquitur Pontifex, & in illo fatemur dari obligationem sectandi partem tutiorem. Et quidem duo postrema capitula de hoc dubio procedunt, quæ proinde ex una parte declarant, & quodammodo extendunt antiquum jus; ex altera verò, quatenus extensionem illam certam reddunt & indubitam, & sunt & dici debent leges novæ. Quod si quis contendat, ipsam irregularitatem fuisse dubiam in casu cap. ad audientiam, tunc dicendum est, Pontificem novum penitus jus statuisse, & non condemnasse homines, quos jam reos habebat, sed eos reos sua constitutione fecisse. Hactenus dicta eò tendunt, ut ostendam, magnam inter casus horum Capitulum esse diversitatem, quam Sanchez bene examinat; ex ea autem diversitate culpandus non esset, qui diceret, nullam in primo casu fuisse obligationem sectandi partem tutiorem, antequam Pontifex legem illam penitus novam ederet; qui proinde in illa edenda, non ex necessitate, sed ex mera congruentia processit.

Illatio Celladei peccat contra Logicam.

78. Sed quid? Fatendumne nobis est partem tutiorem ne quidem ex consilio sectandam esse? Nullo modo: non enim repugnant illa jura, neque de eodem casu pro eisdem circumstantiis loquuntur, ut ostensum est. At dices: in foro externo, à quo arguimus, non licet ne quidem de consilio damnare reum. Ergo sequi partem tutiorem in dubio non est ne quidem de consilio. Negatur consequentia, quæ similis est isti: non licet judici ne quidem de consilio cogere me ad dandum elemosynam, quando post omnia inspecta dubium est, an obliget: Ergo non est consilium mihi dare elemosynam in tali dubio. Duo evidenter refellunt talem illationem. Primum est, quod in ipso antecedenti complicantur termini sibi prorsus contrarii, & consilium adjungitur necessitati, sicut si diceres, non licet de consilio peccare. Certè judex tenetur non damnare reum in dubio. Ergo dicere, non licet de consilio illum damnare in dubio, est dicere, non licet de consilio peccare; quæ est locutio tam impropria propter unionem terminorum, quorum alter non potest supponere pro suo significato in illa conjunctione, ut indigna sit quæ proferatur ad firmandum argumentum, cum sensum non faciat ob terminum necessariò non supponentem. Quid ergo ex tali antecedenti inferri potest? Secundum est, quod pars tutior respectu judicis non est cogere reum ad id, quod reo est tutius, sed è contrario, pars tutior respectu judicis est reum non cogere ad tutius. An ergo ex eo, quod

non sit consilium judici sequi partem sibi minus tutam, inferri potest, quod non sit consilium reo sequi partem sibi tutiorem? nullo modo. Improprietate sunt ista, & prorsus disparata; ut ex uno alterum ulla ratione inferri possit.

79. At saltem sequitur, inquit Celladeus, quod sit peccatum eligere partem tutiorem; si enim valet arguere à foro externo ad internum, rectè sic inferitur, peccat judex damnando reum in dubio. Ergo peccant homines eligendo partem tutiorem in dubio. Respondeo, me Logicam ac Theologiam huic similem apud neminem cordatum hactenus legisse; nam si argumentum resolvatur, hunc sensum habet. Peccat judex sectando partem minus tutam, imò certò malam. Ergo peccamus nos sectando partem nobis tutiorem. Quæ autem isthæc est Logica? Quæ Theologia? At, inquit, per nos valet argumentum à foro externo ad internum. Valet utique, si termini retinent congruam ac debitam proportionem: & velis nolis Celladee, valet argumentum Sanchez à foro externo ad internum, cui hactenus non respondisti, nec debite respondebis, quia planè intentum convincit. Sic arguit Sanchez. Si judex fori externi, totà causà audità, & omnibus, quæ ego habeo in conscientia, etiam exterius probatis, non potest me condemnare reum irregularitatis: neque ego teneor me in foro interno illius pœnæ reum damnare, sed possum licite me absolvere in illo foro, sicut judex potest in foro externo. Hoc argumentum validum est, quia utrumque forum convenit in judicio, quando externum non nititur præsumptionibus diversis ab iis, quibus nititur internum. Huic argumento respondendum erat, Celladee, in quo nulla terminorum sibi contradicentium commixtio, nulla à sensu disparato argumentatio invenitur, sed omnia ex æquo, & simillima vocum significatione ac sensu ritè inferuntur. Huic argumento tu non respondisti, nec aliud reposuisti, quàm incongruas istas ac evidenter nullas consequentias. Cæterum est & alius etiam error in hoc tuo ultimo argumento, scilicet quod circumstantiæ antecedentis prorsus variæ sint à circumstantiis consequentis. Ideo enim judex peccat damnando reum in dubio, quia privat reum suo jure, reo invito, cum judex non sit dominus juris spectantis ad reum. Hæ sunt circumstantiæ antecedentis. At in consequente solus reus consideratur, qui dominus est rerum ac jurium suorum; qui proinde potest de illis pro suo arbitratu absque ullius injuria disponere. Ergo quamvis judex peccet reum damnando in dubio, quia sine domini consensu præjudicat juri alieno, non inde sequitur, reum ipsum non posse sequi partem sibi tutiorem, & suo juri sectando partem minus tutam renunciare. Præterea tota arguendi ratio est prorsus dissoluta. Antecedens procedit de eo, quod debet fieri ob jus contrarium & repugnans. Consequens transit ad objectum soli operanti subjectum, & ad tutius dicitur, in pura ejus libertate absque ulla restrictione positum, ut patet. Cæterum argumentum hoc ab apparentia veritatis minus deviasset, si intulisset, quod sicut judex non potest in dubio reum damnare ad tutius, sic reus ipse non potest seipsum sine peccato ad illud damnare; sed nec sic valuisset, quia reus potest, si velit, seipsum suo jure privare, quo nemo alius eum privare potest, ipso nolente.

80. Ecce argumentum hoc nos non tangit, sed tamen valide urget Celladeum; quia ille alios omnes, etiam nolentes & reclamantes, in dubio damnat

Stupendæ Celladei Logica, & Theologia.

Argumentum Sanchez clarè est & efficax, cui Celladeus non satisfecit.

Judex cur peccat damnando reum in dubio?

Quis potest se ipsum ad tutius damnare?

Argumento suo Celladeus premitur.

damnat ad tutius. Quod quo iure fecerit, ipse viderit. Hoc dico: si Iudex externus in aliquo dubio non possit reum damnare, etiam quando nulla nititur falsa præsumptione, sed omnia ipsi patent quæ sunt in conscientia ipsius rei; si, inquam iudex externus in tali circumstantia non possit licite damnare reum ad partem tutiorem, ut sæpè non potest: ergo neque potest Celladeus licite damnare omnes ad partem tutiorem in omni prorsus dubio; quia per hoc plus præiudicat iuri alieno, si ipsius sententia locum habeat, quam ullus iudex externus per unam aliquam sententiam in universali propositione Celladei contentam. Præterea Celladeus, non minus quam iudex externus, per hoc facit contra omnia iura, quæ clamant reum in dubio non esse condemnandum. Consideret hæc, & videbit, has consequentias non ex indebita & inintelligibili terminorum combinatione, non ex incongrua & aliena antecedentis ad consequens translatione, sed ex propria verborum significatione, & valida rerum connexionem rectè inferri; videbit etiam illud, quod objecit, non in nos, sed in se quadrare, scilicet quòd suam prodat nescientiam de harum regularum concordia, quòdque illas pro incredabilibus re ipsa habeat.

Quarta re-
pica Cella-
dei.

An Pontifi-
ces suppo-
suerint gra-
vem obli-
gationem
præcessisse
constitutio-
nes contra
homicidam
dubium?

81. Opponit 4. Esto casus in his textibus contenti sint de dubio facti. At doctrina eligenda partis tutæ in dubio est universalis, & æquè procedit de omni dubio; & quidem traditur sub terminis regulariter significantibus obligationem gravem, scilicet per terminos, *cum in dubiis debeamus eligere partem tutiorem*, item, *in hoc dubio tanquam homicida haberi debet, cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temerè celebrare, pro eo quòd in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur*. Hæc duæ expressiones supponunt obligationem gravem. Et quidem de secunda non est dubium, quia temerè celebrare, & magnum incurere periculum, peccatum grave est. Sed & prima expressio, tradita per verbum *debet*, continet obligationem gravem, quoties exceptio non constat, ut sumitur ex Clement. *Attendentes, de statu Monachorum*. At hic exceptio non constat. Ergo obligatio est gravis, eaque gravis erat etiam ante dictas constitutiones, utpote quæ præsupponunt has obligationes præcessisse, & ex illis ortum habuerunt. Ergo absque fundamento dicuntur Pontifices in his textibus novas leges condidisse; quomodo enim nova lex dicenda est illa, quæ supponit obligationem, quam asserit fuisse se anteriorem? Præterea nullum in istis constitutionibus est vestigium novæ legis, immò absurdum fuisset novam legem condere contra eos, qui omni indulgentia videbantur digni; nam unus eorum pro defensione ornamentorum Ecclesiæ contra raptorem eorundem, alter contra inimicos Crucis Christi castrum invadentes pugnaverat. Indecens autem videtur novam legem contra tales inducere.

Respondeo in primis, obligationem sectandi partem tutiorem in omni omnino dubio esse prorsus fictitiam, ut constat ex dictis; nec huic asserto quidquam obstaret, si concederemus, gravem obligationem in omnibus hisce casibus tutiora sectandi istas constitutiones præcessisse. Non enim inde extendi posset aut doctrina aut ratio ad casus dubios de lege ipsa, &c. cum dispar sit ratio. Narrant quidem Pontifices dubium peculiare, illoque præsupposito dixerunt, *in dubio, & alicubi, in hoc dubio tutiorem partem eligendam*. At qui sic loquitur, censetur doctrinam & locu-

tionem suam ad dubia similia restringere, non autem eam ad dissimilia extendere, ut patet. Ergo quamvis admitteremus, gravem fuisse obligationem sectandi partem tutiorem in omnibus istis casibus aliisque similibus, non inde inferri posset, talem obligationem ad omnem prorsus dubitationem extendi.

82. Respondeo 2. me prorsus admittere, quòd ex tribus illis textibus duo ultimi præsupposuerint gravem obligationem sectandi partem tutiorem in casu, quem referunt, ideòque textus illos non esse tam propriè leges novas, quam si processissent de rebus, de quibus alix leges priores nullam mentionem fecissent. Hoc sufficienter probatur ex eo, quòd Pontifex supponat tales homines temerè fuisse celebraturos. Nihilominus cum ista irregularitas non esset certa, alioquin nullus ad Papam pro hac re recursus fuisset, istæ constitutiones quoad certitudinem huius extensionis verissimè sunt novæ leges, ac legum novarum speciem gerunt. Cæterum ratio, qua Celladeus hoc confirmat, non placet, ait enim, viros illos fuisse omni indulgentia dignos, ideòque non debuisset nova lege declarari irregulares. At hoc aut verum non est, aut ad rem non facit. Certe non erant magis indulgentia digni jam, quam cum lex antiqua inducens irregularitatem etiam pro illis ipsis casibus (quam legem vult Celladeus præcessisse) lata est. At tunc non erant digni omni indulgentia, sed potius digni habiti sunt, qui pari poena irregularitatis involverentur cum aliis quibuscumque homicidis. Ergo etiam nunc eadem poena digni fuissent, etsi nulla lex antiqua eos irregularitatis damnasset. Præterea tanti est Sacerdotes habere manus à Sanguinis effusione immunes, ut, ob talem effusionem voluntariam, peccaminosam, & non necessariam, omnes merito citra ullam indulgentiam irregulares declarantur. Ergo isti, de quibus loquimur, ob eam ipsam causam digni erant, qui citra indulgentiam irregulares declararentur, maxime cum jam, Sacerdotes facti, contra dignitatem suam & ordinem voluntariè & graviter percussissent alios. Ergo quamvis ambigua lex eos non constituit irregulares, merito potuissent tales declarari per has posteriores constitutiones. Fallum ergo est, eos omni indulgentia dignos fuisse. Cæterum, si admitterentur fuisse digni omni indulgentia, hoc nihil faceret ad rem præsentem; quia sicut, non obstante dignitate sua ad obtinendam indulgentiam, decreti fuerant irregulares per antiquam legem, sic pariter poterant jam declarari per novam. Porro contra hoc nil inferri potest ex prætenso merito indulgentiæ, quòd proinde abs re allatum est.

83. Cæterum, si loquamur de casu primi textus, seu *capitis ad audientiam*, non adeo fidenter dico, Pontificem supposuisse hominem illum ex casuali illo homicidio fuisse irregularem vi legis antiquæ (quamvis non sum, qui de hac re velim contendere, cum nil referat ad præsentem questionem, sive fuerit sive non fuerit comprehensus antiqua lege) Ex dictis enim satis constat, rem hanc esse dubiam, & non inverisimile esse, quòd non erat sufficienter institutus irregularis per talem legem. Itaque non constat, constitutionem illam non esse legem propriissimè novam. Neque enim constat, Pontificem supposuisse gravem obligationem sectandi partem tutiorem præcessisse, nec Celladeus id probat; nam quamvis verbum *debet*, aliquando significet obligationem gravem, tamen sæpè solum indicat decentiam

Verbum
debet quan-
do signifi-
cat obliga-
tionem?

Textus à
Celladeo ci-
tatus non pro-
bat ejus in-
tentum.

Quinta Cel-
ladei repli-
ca.

Replica
Celladei est
insufficiens.

decentiam & aequitatem, ut omnes faterentur. Jam autem quaestio erit, utrum in hoc casu necessitatem potius quam aequitatem iudicet. Difficile autem erit alterutram partem solidè stabilire, Caterum ex adjectis non apparet, cur necessitatem indicet, ideoque cum gravamina in dubio in meliorem partem sint interpretanda, videtur potius dicendum, verbum illud non supponere gratius obligationem præcessisse. Certè quomodo hæc obligatio probetur ex *Clementina*, quam Celladeus citat, nemo dixerit. Si quis legat illud caput, mirabitur unde ex illo sumi possit argumentum ad hoc probandum. Statuitur ibi quidem, quòd Monialium Monasteria debeant quotannis visitari, ut graves abusus, qui irrepserant, tollerentur. Jam materia, de qua agebatur, necessitates reformationis, & vigilantia Pontificis cum Concilio Generali incumbentis ad tales abusus tollendos, arguit Pontificem cum Concilio voluisse obligare Visitatores ad annuam visitationem, cum ideo hoc statuerint, ut in praxim reduceretur, sine qua mala illa evelli non poterant. Jam verò esto, verbum *debeat* in talibus circumstantiis indicet obligationem gravem, an ideo talem indicat in casu nostro, ubi nullæ ejusmodi circumstantiæ concurrunt? nullo modo. Ergo intentum Celladei ex hoc capite non probatur. Sed, ut dixi, parum refert ad quaestionem præsentem, an obligatio stricta præcesserit, nec ne. Si antiqua lex statuens homicidas esse irregulares, certò, aut summè probabiliter comprehendebat homicidas casuales, quando præter omnem expectationem mors contingebat ex actione per se licita, sed ex quodam excessu illicita, tunc dicendum est, obligationem gravem præcessisse hanc constitutionem: secus autem, si lex antiqua nec certò, nec summè probabiliter comprehenderet tales, dicendum est constitutionem illam esse legem novam, & non præsupposuisse, sed ex aequitate quadam talem obligationem induxisse.

84. Opponit §. Quod dicitur in dubio facti esse causam certam, scilicet jus, non autem in dubio juris, nil probat, & nimium probat. Inprimis nil probat, quia solvendum est ab omnibus in conscientia practicè dubia de jure. Deinde nimis probat, quia sublatà causà non maneret obligatio ne quidem consilii. Itaque dicendum est, jus dubium se solo esse causam certam peccati. Præterea adeò præceptum certum universale de parte tutiore. Ita Celladeus §. 5. qui addit, forum internum esse quidem mitius quoad poenas, sed simul exactius foro externo; & hac ratione putat se satisfacisse argumentis Thomæ Sanchez supra relatis; parvi enim facit ultimum illius argumentum fundatum in eo, quòd jus dubium non sit satis promulgatum & applicatum, tum quia hoc antea explorat, tum quia ratio ista eliditur in conscientia practicè dubia.

Respondeo, rationem illam à Sanchez allatam esse prorsus efficacem & ineluctabilem; quæ certè nullo modo infringitur istis responsis. Inprimis, qui sectatur partem minus tutam, stante conscientia practicè dubia de jure, peccat quidem, sed non peccat ex vi juris dubii violati, sed solum ex violatione legis reflexæ vetantis omne opus, quod non sit ex testimonio conscientiz, existimantis illud esse licitum, ut supra probatum est, & omnes communiter supponunt ex illo dicto Apostoli, *Quod non est ex fide peccatum est.* Sed hoc nil facit ad quaestionem præsentem, quæ in eo solum vertitur, utrum necessariò peccet in dubio legis, etiam quando non dubitat de honestate operis, sed ex rationabilibus principiis format conscientiam de honestate operationis, non obstantè illo dubio, idque nominatim ex eo, quòd credat legem dubiam non esse sufficienter promulgatam & applicatam. Debebat Celladeus probare conscientiam non posse sic formari, stante dubio, juris, sed illam in tali casu necessariò practicè dubitare, tunc enim rectè argumētatus fuisset. Sed hoc probari nequit. Caterum qui habet conscientiam practicè dubiam de lege, non solum dubitat de lege, sed insuper ita dubitat de honestate operationis hic & nunc ponendæ, ut non possit habere bonam fidem seu conscientiam rectè facti, si partem minus tutam eligat. Ergo majori obligationi subjaet, quàm obmerum dubium legis. Immo non ex dubio legis, sed præciè ex illo alio titulo obligatur ad tutum. Absurdum proinde est ex obligatione ob istum titulum inferre obligationem in alio casu penitus dissimili, qualis certè est casus dubii speculativi, de quo nos loquimur. Hæc eadem responsio penitus enervat ultimum quod dicit Celladeus, nempe rationem legis non promulgatæ elidi in conscientia practicè dubia, quia non ideo peccat tunc, quia transgreditur legem illam dubiam, sed quia violat aliam certam, ut dictum est scilicet, quia ipsemet omnibus inspectis dubitat an bene operetur. Itaque replicæ istæ nullius prorsus sunt roboris, cum verè non tangant difficultatem præsentem.

85. Nec minus fallitur Celladeus in altero, quòd, sublara causa obligante ad tutius, tolleretur etiam obligatio ex consilio. Sit casus iste. Dubito an lex aliqua obliget me ad dandam elemosynam. Deinde post diligentem inquisitionem invenio legem illam esse dubiam, & sic video causam obligantem ad tutius auferri, meque ex vi illius non obligari. An ideo ratio consilii auferatur ab elemosyna? Nequaquam. Quamdiu aliquid manet in sua natura actus virtutis, & est melius quàm oppositum, non potest non pertinere ad consilium. At cessatio legis obligantis ad tutius non auferit hoc à parte tutiore. Ergo non facit illud non spectare ad consilium, aut etiam ad obligationem consilii; sic enim loquitur Celladeus, sed improprie, quia voces illæ *obligatio consilii* valde improprie connectuntur, cum perinde significent, ac si diceret, *obligatio, ubi non est obligatio*; sed ille nomine *obligationis ex consilio* non intelligit veram obligationem, sed majorem honestatem & laudabilitatem. Itaque ex remotione causæ obligantis ad tutius, non auferatur ratio consilii à parte tutiori.

86. Caterum quia quod melius est in se quàm oppositum, aliquando prohibetur in hisce circumstantiis (sic sumptio Eucharistiz prohibetur non jejuno) ideo fieri etiam poterit aliquando, ut causa prohibitionis sufficienter ablata à parte minus tuta, auferatur etiam ratio consilii à sequenda parte tutiore, quia prohibitione sufficienter ablata, melius est facere illud opus, etsi minus tutum, quàm illud omittere. Ergo consilium erit illud facere, quamvis pars opposita sit tutior, eò quòd nulli legi vel leviter apparenti repugnet. Fieri ergo poterit in aliquo casu, ut, causà illà ablata, pars tutior non sit amplius de consilio, quod certè non repugnat nostræ doctrinæ, cum nullibi dixerimus semper, & in omni eventu partem tutiorem ex consilio esse tenendam. Plerumque quidem verum est, partem tutiorem spectare ad consilium, quia plerumque pars tutior est etiam melior, honestior, & con-

si quis
mabur

si quis
mabur

Quod tollit
obligationem
legis, non
tollit obliga-
tionem
consilii.

Pars tutior
non semper
tenenda est
ex consilio.



gruentior. Atque hinc factum est, ut communiter dicatur, partem tutiorem vel ex praecepto, vel ex consilio sectandam esse. Sed propositio illa indefinitè sumenda est, sicut sumi solent propositiones, quæ ut plurimum veræ sunt, cum non sint propriè universales, nec absque exceptione intelligi possint de omnibus. Jam verò do Celladeo, quod in materia præsentis ratio consilii separari possit à parte tutiori. Quid inde sequitur contra doctrinam allatam, quòd jus dubium non obliget?

Replica
quædam.

87. Dices nil quidem sequitur contra eam doctrinam, sed sequitur, falsum esse quod antea dictum & suppositum est, nempe rationabile esse, quòd in dubio pars tutior teneatur, quòdque hoc sit saltem de consilio; jam enim oppositum conceditur. Unde ulterius sequitur, falsum esse, quòd Pontifices ex præsentis illa æquitate dictas leges tulerint.

Solvitur re-
plicæ.

Respondeo, me nunquam dixisse quòd semper & in omni casu consultius sit sequi partem tutiorem, sed solum quod ex genere suo & ut plurimum hoc sit melius, & ut tale consulendum. Quando autem dixi, Pontificem ex æquitate hujus effati dictasse caput, ad audientiam, & prohibuisse, ne Sacerdos ille in dubio homicidii casualis celebraret, hoc expressè dictum est ex suppositione, quòd lex constituens homicidam hujusmodi irregularem esset dubia, alioquin non essemus in casu præsentis de dubio juris, sed loqueremur de dubio facti contra jus certum. Posita ergo dicta suppositione, multa erant, quæ ex dicto principio per modum consilii movere poterant Pontificem ad legem illam condendam: quamvis enim, lege obligante sufficienter remota, non fuisset consultus in illo dubio Sacerdoti non celebrare, quam celebrare, si res consideretur in ordine ad ipsum solum celebrantem; tamen, omnibus inspectis, melius erat illum abstinere, quia tam pro intrinseca sacrificii dignitate ac sanctitate, quam pro majori ejusdem apud fideles existimatione, reverentia, pietate, ac affectu, expediens est, ut omnes tales homicidæ, etiam dubii, arceantur, quam non arceantur à celebratione divinorum. Itaque Pontifex, qui ad universale Ecclesiæ bonum potissimè reflexit, ex æquitate & consilio dictæ regulæ rationabiliter statuere poterat hanc legem in casu dicti dubii, etsi dubium illud processisset de jure, quia, omnibus inspectis, melius erat talem hominem arceri ab altaris ministerio; ideoque pars tutior ex æquitate tenenda erat. Itaque hinc dicta non contrariantur iis, quæ superius tradita sunt.

88. Atqui, inquit Celladeus, jus dubium se solo est certa causa peccati. Præterea adest præceptum certum universale de parte tutiore.

Celladeus
certum pu-
tat pro quo
nullum est
vestigium
certitudi-
nis.

Respondeo, tolerari fortè potuisse Celladeum, si dixisset, jus dubium esse causam probabilem peccati, darique præceptum probabile universale de parte tutiore. At intolerandum prorsus est, quòd dicat, causas refusivas malitiæ in electionem partis minus tutæ in omni dubio esse certas. Unde enim hæc certitudo habetur? Non ab Ecclesia, quæ hoc definivit. Non ex Sacris Litteris, cum illæ hoc nullibi tradant. Non ex Sanctis Patribus, qui quæstionem istam in ista universalitate, ac sub distinctionibus, quibus utimur, non tractarunt. Non à consensu omnium Theologorum, dicentium hoc esse certum, & oppositum indubitanter falsum; nam è contrario certissimum est, plerosque illorum expressè tradere, quòd

sæpe licitum sit operari in dubio speculativo, & nominatim quod ubi lex est dubia, nulla sit obligatio illam sectandi, &c. Non à rationibus, quia nemo hæcenus tales protulit, & illæ, quas Celladeus congestit, exigui prorsus momenti sunt, ut vidimus, nec rem certam faciunt. Quod si Celladeus adeo suis illis rationibus affectus sit, ut illæ ipsi certæ videantur, miseret me hominis nimio ad sua affectu excæcati; qui præterea utcumque ita existimaret, non tam facile debebat rem istam ut simpliciter certam pronunciare, quia alloquitur alios, quorum plurimos benè sciebat oppositum prorsus sentire, nec verba hæc sua, nisi efficacissimis argumentis, quibus carent, confirmarentur, fidem apud illos inventura.

89. Sed non admitto illi, quòd causæ istæ vel probabiliter inferant obligationem universalem sectandi tutiora in omni dubio. Inprimis improbabile est, quòd ipsum jus dubium se solo possit esse certa causa peccati, quia sæpe jus dubium non datur. Certum autem est, quòd jus non existens non possit quemquam verè obligare. Et quia jus dubium, si fortè existat, non magis applicatur, quam jus dubium non existens, ideo, si existat five non existat, se solo neminem obligare potest.

90. Quòd ad præceptum universale sectandi partem tutiorem attinet, illud ab ipso Celladeo negatur extra casum dubii; sed loquendo pro casu dubii, illud nullibi expressè traditum est; imò tantum abest, ut tale jus notum sit, ut omnes fermè Theologi expressè dicant, nullum dari jus ejusmodi, & rationes allatæ prorsus evincunt, sæpe licitum esse operari, dubio non obstante. Hæc rationes & auctoritates ita prævalent omnibus in contrarium allatis, ut meritò dubitari possit, an opinio universaliter obligans ad tutiora in omni dubio sit probabilis.

SOLVITUR II. OBJECTIO,

Et mens Vasquii explicatur.

91. **O**BJICITUR secundò. Vasquez 1. 2. disputat. 65. cap. 3. hæc habet Ego verò non solum existimo absque controversia esse debere, quoties dubitatur, an sit lex aliqua, an non, & solum agitur de periculo peccandi, eligendam esse partem tutiorem, in qua peccatum esse non potest, sed etiam quando dubitatur an votum fuerit emissum. Et sanè in priori casu nullum hæcenus ex scriptoribus scholasticis invenimus, qui oppositum asserat. Hæc Vasquez, ad quem Celladeus §. 3. Lectorem remittit, ut apud illum videat, dubium juris æquiparari dubio facti, simulque legat rationes validissimas, quibus id Vasquez confirmat. Hæc autem ita proposita sunt, ac si omnes scholastici in hac doctrina cum Celladeo convenirent; hoc enim ex eo sequi videtur, quòd Vasquez dicat, neminem sibi notum fuisse, qui oppositum docuerit. At talis Theologorum consensus in re ejusmodi, quæ ad jus naturæ pertinet, facit rem certam. Ergo doctrina Celladei in præsentis quæstione videtur certa.

Respondeo verba allata reperiri quidem apud Vasquium, cui tamen, si in materia dubii stant, non esset, Celladeus causâ caderet, quia Vasquez expressè tradit, in multis casibus licitum esse sequi partem minus tutam in dubio. Immediatè post enim post verba citata, signatè reflectens ad h. 10. imitationem, quam ante proposuerat, hæc habet. Dixi, quando in illo dubio solum agitur de periculo peccandi,

peccandi, nam si praeterea adfint alia etiam circumstantia, ut in materia iustitiae, & in aliis, alia erit ratio, sicut inferius videbimus. Ergo Vasquez non tenet universaliter, quod in omni dubio pars tutior sit tenenda, cum expressè asserat quòd in materia iustitiae, & in aliis, liceat sequi partem minus tutam, non obstante dubio. Juvat autem casus ponere, in quibus Vasquez judicat partem tutiorem non esse necessariò tenendam in dubio. Primus casus est in materia iustitiae, quando possessor bonae fidei, etiam post diligentiam adhibitam, dubitat an res, quam possidet, spectet ad alium, an ad se; potest enim eam retinere, illaque uti, eamque etiam alienare, modò habeat animum reddendi verum dominum indemnem, casu quo inventum fuerit, rem ad illum verè pertinuisse. Atque in hoc contrariatur iis, qui volunt rem illam esse dividendam, aut in certis casibus partim pauperibus distribuendam. Imò hoc ipsum tenet, etiam si rationes alteri faventes sint validiores, quamdiu non sunt tam efficaces ut assensum generent. Legatur 1, 2, disp. 66. cap. 7. ubi fuse hæc tradit.

Primo id tenet in materia iustitiae.

Secundo tenet id ipsum in dubio, an filius sit illegitimus?

Illegitimus dubius an Jus ad hereditatem habeat?

Alii casus in quibus Vasquez docet partem tutiorem non esse tenendam ex obligatione in dubio.

prius, ne sibi præjudicet. Et tamen clarum est, quòd in hoc casu non sequitur partem tutiorem, cum tutius esset de novo in matrimonium consentire, tunc enim & petere posset, & deberet reddere debitum, quia impedimentum illud amplius non obtaret. Ita ille: vult tamen Vasquez, quòd in plerisque aliis dubiis de valore matrimonii, pars dubitans non licetè exigat debitum, quod tamen conjugi bona fide petenti ex eo præcisè capite, per illum, reddere tenetur, quia in dubio tutior pars est eligenda. Existimat enim, partem tutiorem esse, non incurrere periculum violandi iustitiam, si forte negetur debitum vero conjugi illud petenti, quam incurrere periculum fornicationis, si forte reddatur non conjugi. Imò hoc vult esse verum, quamvis in reduendo plura sint pericula, nempe periculum non solum fornicationis, sed etiam incestus, si dubitetur de impedimento consanguinitatis vel affinitatis, imò & injustitiae, si simul dubitetur de impedimento ob viram prioris conjugis qui credebatur mortuus. Verum difficile est probare ex hoc capite, quod majus malum sit in tali casu negare debitum marito, quàm illud reddere non marito, etiam fratri, etiam contra jus mariti vivi. Incredibile enim videtur, hæc tria non prævalere illi uni, maxime quando valde probabile est, quod singula ex impedimentis existant, & consequenter exigua aut nulla probabilitas est, quòd debitum negetur vero marito. Et tamen etiam in hoc casu debitum reddendum est petenti, quamvis pars tutior, ut ita dicam, sit non reddere, si solum considerentur mala, quæ timentur ex periculo nullitatis aut valoris matrimonii.

94. Dicendum ergo est, quod obligatio reddendi debitum non proveniat ex illo principio in dubio tutior pars tenenda, sed ex aliquo alio, nempe ex ipso statu civiliter contracto, atque ex pacifica possessione alterius partis exigentis rem, quam bona fide putat esse suam. Praeterea si in hoc casu uxor teneretur ad partem tutiorem, obligaretur ad omnes occasiones quaerendas, quibus licetè removeri posset à mariti consortio, impetrando ab ipso occasionem invisendi suos consanguineos, suadendo marito bellum aut aliam occupationem, qua à debito petendo arceretur, hoc enim illi esset tutius, ut patet. At non videtur uxor obligata ad ista, nec quisquam, quod sciam, has illi obligationes asseruit. Ergo uxor in omni dubio non tenetur ad tutiora.

Debitum conjugale cur sit reddendum in dubio?

95. Ex his attentè consideratis evidens est, Vasquium in præsentii quaestione, prout generaliter proponitur, nobiscum sentire; expressè enim tenet, regulam illam, in dubio tutior via tenenda est, non esse universalem, sed admittere plures exceptiones, quibus limitatur. Itaque mens Vasquii est, quòd regula illa habeat locum etiam præcepti, quamdiu non adest aliundè aliqua regula, per quam conscientia de honestate actionis hic & nunc ponendæ debite formetur, non obstante illo dubio. Quod hæc sit mens Vasquii evidens est, tum ex toto ejus discursu in citatis quaest. 65. & 66. tum ex apertis ejus verbis. Nam quaest. 66. cap. 4. agens de licita redditione debiti conjugalii in dubio de valore matrimonii, hæc habet. Inprimis certum est, Ecclesie definitionem (alludit ad caput, Inquisitioni, de sent. & ad cap. Dominus de secundis nuptiis) in hac rectè intellectam sufficere, ut permanente dubio, rem per extrinseca principia, si alia non suppetant, rectum conscientie iudicium formari possit. Et paulò post.

Vasquez cerò tenet contra Celadum, & nobiscum in principali puncto sentit.



post. Definitio Ecclesiæ talem fidem facit, ut contra dubium illud speculativum rectum conscientia iudicium formari possit. Porro ut ulterius contet, quod loquatur in sensu composito dubii, in sequenti numero agens contra Navarrum, qui dixit, conjugem, ut licite reddat debitum, debere dubium de valore matrimonii deponere, hæc habet. Hæc ratio mihi non probatur: primò quia ut conjug, antea datus, sana conscientia reddat debitum, non opus est credere validum esse matrimonium, & dubium de firmitate illius deponere, sed perseverare dubio de facto ipso rectum conscientia iudicium habere potest, ut reddat debitum, sicut expressè definitur in capitibus allegatis. Neque enim ibi præcipitur, ut credat ad reddendum debitum, sed ut reddat, etiamsi dubitet. Hactenus Vasquez, qui antea in prioribus quæstionibus docuerat, non solum subditum posse obedire in dubio, quando superior iubet secundum opinionem probabilem; sed etiam Confessarium debere non solum in dubio, sed etiam contra propriam opinionem absolvere proximum, qui sequitur opinionem probabilem minus tutam; & quod plus est, virum doctum operari posse contra propriam opinionem, sequendo partem minus tutam minusque probabilem, & quidem in sensu composito suæ opinionis. Nam ut ait *disp. 62. cap. 4. num. 15.* Hæc sententia ita intelligenda est, verentia adhuc propria opinione ut probabili, & assensu illius per intrinseca principia; ita tamen, ut per extrinseca principia existimans vir doctus contrariam opinionem esse probabilem, in universum consideratam, formet sibi iudicium con-

scientiæ singulare, quo iudicet licitum sibi esse sic operari. At plus est agere contra propriam sententiam actum, & stantem aliquid esse malum secundum se consideratum, quam operari in dubio. Ergo Vasquez indubie tenet, hominem toties licite operari, etiam stante dubio actuali, sectando partem minus tutam, quoties, dubio illo speculativo & remoto non obstante, adsunt sufficientes rationes ad formandam conscientiam quod opus hinc & nunc sit licitum, non obstante dubio, aut etiam opinione in oppositum. Afferit autem expressè, hoc sæpe contingere tam in dubiis quam in opinionibus. At nos aliud non docemus in hac quæstione generaliter proposita. Ergo certum est, Vasquium nobiscum stare circa veritatem hujus quæstionis, prout hoc loco proponitur in universali.

96. Interim concludendum est, Celladeum dupliciter in hac citatione Vasquii errasse. Erravit primò, quia textum diminutum citavit, eo omisso, ex quo constat, Vasquium ipsi contradicere in quæstione, de qua agitur; illud autem omitti non debuit, maxime cum immediate sequatur verba, quæ ipse allegaverat. Erravit secundò, quia ita Vasquium citavit, ac si ex eius verbis probare vellet, suam sententiam esse non solum communem, sed ferè omnium Scholasticorum nominatorum, cum tamen certum sit, illum neminem assignare posse, qui in universalitate suæ sententiæ, de qua universalitate solum agit in præsentia, cum ipso consentiat.

QUÆSTIO QUINQUAGESIMA- QUINTA.

Quomodo regula de tutiori, de reo, & de interpretando dubia in meliorem partem, inter se concordent?

Regule juris videntur sibi contrarie.

CELLADEUS, supposita universali obligatione sectandi tutius in omni dubio, quam *lib. 4. quæst. 10.* tradiderat, pergit quæstione 11. illamque regulam: In dubiis tutior via tenenda est: comparat cum duabus aliis, nempe cum regula illa iuris in 6. cum sunt iura partium obscura, favendum est potius reo, quam actori. Et cum illa, quam ex Evangelio, ut ait, & ratione ipsa accepimus, dubia in meliorem partem sunt interpretanda. Videntur autem istæ regulæ inter se pugnare, quia si favendum est reo in dubiis, ergo in dubiis reus est absolvendus. At in omni foro una partium semper est reus, & in foro conscientie homo semper est hæc pars, quam lex vult obligare ad aliquid. Regula autem est universalis; in omni quippe dubio favendum est reo: ergo per hoc solvitur omne dubium: ergo tutior via nunquam tenenda erit ex præcepto. Ergo istæ regulæ videntur sibi contrarie.

Rursus juxta aliam regulam, dubia in meliorem partem interpretanda sunt. Hæc regula videtur

prorsus elidere regulam de tutiori parte sectanda in dubio, quia si semel sit rationabile interpretari dubia in meliorem partem, idem erit rationabile etiam in conscientia. Ergo in omni dubio facti (regula enim procedit de dubio facti non de dubio juris) debeo res meas in meliorem partem interpretari. Ergo nunquam debeo me habere pro reo in tali dubio. Ergo nunquam teneor ad tutiorem partem in dubio ejusmodi. His præmissis, Celladeus harum regularum concordiam ostendere conatur. Ego in primis concordiam ab illo propositam examinabo, post cuius insufficientiam declaratam, veram & sufficientem concordiam Deo favente assignabo.

ASSER.